МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
(УНУС)

Факультет менеджменту

Кафедра менеджменту

«Допущено до захисту»
«____» _____2024 р.

Завідувач кафедри, к.е.н., доцент
_____Наталія ВЕРНЮК

Кваліфікаційна (дипломна) робота магістра

«УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПСП «НИВА» ГОЛОВАНІВСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

Виконав: студент ІІ курсу, 22м-м групи спеціальності 073 «Менеджмент» (ОПП «Менеджмент організацій і адміністрування»)

ГУЦЬ Євгеній Віталійович

Керівник: д.е.н., професор Лілія КУСТРІЧ

Умань – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1	**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИПІДПРИЄМСТВА**	5
1.1.	Економічна сутність фінансових ресурсів підприємства	5
1.2.	Формуванняфінансовихресурсівсільськогосподарськихпідприємств	8
1.3.	Методичні підходи до оцінювання ефективності управлінняфінансамипідприємства	17
РОЗДІЛ 2	**АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПСП «НИВА» ГОЛОВАНІВСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ**	25
2.1.	Організаційно-економічнахарактеристикапідприємства	25
2.2.	Аналіз фінансового стану підприємства	32
2.3.	Оцінка фінансового забезпечення функціонування господарства	39
РОЗДІЛ 3	**НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**	44
3.1.	Удосконалення системи планування фінансових ресурсів	44
3.2.	Модель формування оптимальної структури джерел фінансових ресурсів	53
3.3.	Напрями розвитку обліково-аналітичного забезпечення в системі фінансового менеджменту	70
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ		82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		87
ДОДАТКИ		96

ВСТУП

Фінансування аграрного виробництва потребує великих капіталовкладень. Дана сфера є досить ризиковою та має низьку рентабельність, однак сільськогосподарське виробництво закриває одну з найважливіших потреб населення будь-якої країни у продовольстві та товарах першої необхідності. Ефективне функціонування та стабільний економічний розвиток аграрних підприємств здатні забезпечити виконання економічних, соціальних і екологічних завдань як підприємств, так і держави в цілому. Як результат, питання ефективного управління фінансовими ресурсами агропідприємств вивчалося і вивчається великою кількістю дослідників адже має дуже важливе значення.

Шляхи примноження фінансових ресурсів, питанням удосконалення механізмів управління ресурсами займалася велика кількість як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців таких як Юнін О., Круглова О., Савєльєва М., Бєлов Б., Гудзь О., Філімоненков О., Драйпер Н., Кісіль М., Мармуль Л., Саблук П., Ситник В.

Проте на сьогодні питання управління фінансовими ресурсами сільськогосподарського підприємства досі залишається актуальним, адже не було знайдено універсального алгоритму дій. Багато фахівців досліджували дане питання, одна універсальної відповіді ще й досі не знайдено, що дає підстави надалі шукати рішення.

*Метоюкваліфікаційноїроботи*єузагальнення та уточнення змісту категорії «фінансові ресурси» і розробка на цих підвалинах науково-методичних засад і практичних рекомендацій та напрямів щодо вдосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства.

Досягнення поставленої мети передбачало вирішення комплексу наступних завдань:

– поглибити та розширити дослідження економічного змісту і визначення сутності категорії «фінансові ресурси», особливостей управління

фінансовими ресурсами в умовах трансформаційної економіки;

– дати оцінку фінансовому стану підприємства та його фінансовому забезпеченню;

– розробити систему планування з метою ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства;

– визначити напрями розвитку обліково-аналітичного забезпечення в системі фінансового менеджменту;

– розробити модель процесу управління джерелами фінансових ресурсів з використанням інструментарію фінансового і виробничого менеджменту.

Об'єктом дослідження є процеси удосконалення управління фінансовимиресурсамидіяльностісільськогосподарськихпідприємств.

*Предметомдослідження*єсукупністьтеоретико-методичнихзасад,інструментівізасобівудосконалення управління фінансовимиресурсамидіяльностісільськогосподарськихпідприємств.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань у процесідослідженнявикористовувалисязагальнонауковітаспеціальніметоди:теоретичного узагальнення;індукціїтадедукції;систематизації;статистичного та коефіцієнтного аналізу;структурного аналізу; абстрактно-логічний; монографічний; графічний.

Інформаційноюбазоюкваліфікаційноїроботи єматеріалианалітичнихдосліджень,науковіпраціпровіднихвчених,фінансовата статистичназвітністьсільськогосподарського підприємства,інформаційніресурсимережіІнтернет.

*Практичнезначенняотриманихрезультатів*полягаєвтому,щорезультати дослідження містять рекомендації зудосконалення управління фінансовимиресурсамидіяльностісільськогосподарськихпідприємств.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність фінансових ресурсів підприємства

Успіх та розвитокбудь-якого підприємства значною мірою залежать відрозміру,структуритаскладуфінансовихресурсів.Вонивідіграютьвирішальну рольупроцесірозширеноговідтворення, виконанні фінансових зобов'язань передіншими підприємствами, організаціями, банківськимиустановами,страховимикомпаніями,бюджетом,атакожзабезпечуютьзагальнийрозвитокпідприємства.Фінансовіресурси– цеодинізнайважливішихчинниківекономічноговідтвореннятазростанняпідприємства.

Фінансові ресурси є одним з ключових понять фінансів підприємства. Їхньою головною відмінністю є те, що вони завжди вимірюються у грошовому еквіваленті та мають розподільчий характер. У працях багатьох вчених можна знайти трактування поняття «фінансові ресурси».

Наприклад, згідно з матеріалом фінансово-економічного словника «фінансові ресурси – це грошові фонди, що мають цільове призначення, що були сформовані в процесі розподілу та перерозподілу національного багатства, національного доходу, сукупного суспільного продукту та застосовуються у необхідних цілях, що покриває підприємство. Загальна сума фінансових ресурсів складається у кожного підприємства з таких елементів: статутний, додатковий, резервний капітал; централізовані кошти для фінансування капітальних вкладень; спеціальні фонди; фонд зносу необоротних матеріальних і нематеріальних активів; відстрочена податкова заборгованість; резерви наступних виплат і платежів; нерозподілений прибуток у господарському обігу; довготермінові й короткотермінові кредити комерційних банків; позикові кошти від реалізації власних цінних

паперів; кредиторська заборгованість усіх видів, включаючи заборгованість із бюджетних платежів, із відрахувань на соціальні заходи держави, на оплату праці, за виданими векселями, за одержаними авансами; інші кошти, які знаходять відображення в пасиві бухгалтерського сальдового балансу підприємства» [1, с. 154].

На думку О. Гудзь «фінансові ресурси – це об’єднання всіх високоліквідних активів, що є у розпорядженні підприємства та мають призначення для виконання фінансових зобов’язань і розширеного відтворення, пов’язуючи їх обсяг та склад із платоспроможністю підприємства» [3, с. 324].

Також існує варіація А. Філімоненкова, що «фінансові ресурси підприємства є грошовим капіталом, що був вкладений в підприємство аби отримати прибуток та дохід» [2, с. 98].

За визначенням Бєлова Б. «фінансові ресурси – це власні та запозичені кошти суб’єкта господарювання, що призначаються для виконання фінансових зобов’язань, здійснення витрат по розширеному відтворенню й економічному стимулюванню працівників, використовуючи їх, підприємство погашає поточні зобов’язання перед суб'єктами фінансової та кредитної системи. В процесі діяльності фінанси можуть змінювати свою форму на матеріальну та можуть використовуватися аби забезпечити певні витрати процесу відтворення для того аби отримати економічні вигоди у майбутньому» [6, с. 69].

Так,А.М. Поддєрьогін та іншіавторипід фінансовими ресурсами розуміють «грошові кошти,щоєврозпорядженніпідприємств,доякихналежатьгрошовіфондий тачастинагрошових коштів, яка використовуєтьсявнефондовій формі. Основними джерелами фінансових ресурсів є власніта залучені кошти підприємства»[9,с.10].Романенко О.Р. вважає, що «фінансові ресурсиє матеріальнимутіленнямфінансовихвідносиннарівнігосподарськихсуб’єктів.
Під ними слід розуміти акумульовані підприємством грошові кошти з різних

джерел, які надходять у господарський обігіпризначенідля покриттяйого потреб»[10,с. 80]. Опарін В.М. розглядаєфінансовіресурси як фінансову категоріютавважає, що«цесумакоштів,спрямованих восновнітаоборотні засобипідприємства. Вонихарактеризуютьфінансовий потенціал,тобто можливість підприємства у проведеннівитрат з метою отримання доходу. Фінансовіресурсипорядзтрудовимиіматеріальнимиєважливоюскладовою ресурсної забезпеченості підприємств» [11, с. 79].На думку Л.О.Лігоненко, Н.М. Гуляєвої,Н.А. Гринюктаін.,«фінансові ресурсипідприємства – це сукупність грошових коштів,сформованихізметою фінансування розвитку підприємства в майбутньому періоді.Роль фінансових ресурсівудіяльності підприємстваполягаєу тому щовони є одним ізосновнихфакторів виробництва, формують його виробничий потенціалразом із трудовими та матеріальними ресурсами;здатні генерувати дохід урізних сферах діяльності підприємства;в процесі свогофункціонуваннязабезпечують інтересирізних суб'єктівекономічнихвідносин(власників,персоналу,держави);свідчатьпро ступіньефективностігосподарськоїдіяльностіпідприємства»[9,с.194-195].

Василик О.Д., вважає,що для науковообґрунтованого визначення поняттяфінансовихресурсівтреба чітко визначититі критерії, яким воно повинне відповідати. Доних належатьджерела створення, форми виявлення, цільове призначення[12]. У фінансовій енциклопедії дається визначення фінансовихресурсівяккоштів,щоперебуваютьурозпорядженніпідприємств, доякихвідносятьсягрошові фонди,частина грошових коштів, що використовуєтьсявнефондовійформі,цінніпапери,валютніцінності.Розмір, склад та структура фінансових ресурсів підприємства зумовлюється обсягом виробництватайогоефективністю.Відрозміруфінансовихресурсівзалежить зростання виробництва тасоціально-економічний розвитокпідприємства, оскількиїх ефективне використаннявизначає платоспроможність, ліквідність, фінансовустійкістьпідприємства.

Фінансові ресурси підприємств посідають одне зчільнихмісцьу відтворювальномупроцесі,формуваннівласнихгрошовихфондівіфінансових

ресурсівдержави (ресурсівбюджетнихтапозабюджетних централізованих фондів). Унаслідок цього фінансові ресурси підприємств перебувають під постійнимфінансовимконтролем[13,с.436].

Враховуючирізносторонністьнауковихпідходівдотрактуванняцієїкатегорії,погоджуємосяздумкоюЮ.Воробйова,щофінансовіресурси підприємстваслідрозглядати з двох ключових позицій [14]:як запас, що знаходить своє втіленняу формі реальних активів підприємства, який може бути мобілізований зарахунокіснування ринкового механізму перетворення активівнагрошовікоштивнаслідоктого,щоактивимаютьвідповіднийрівень ліквідності; як потік,де фінансові ресурсиможутьпроявлятисяу формі фінансовихактивівсуб'єкта підприємництва в процесі їхцільового використаннядляздійсненнястатутноїдіяльності,рухякихпоказуєтьсяузвіті про рух грошовихкоштів, що пояснює зміну у статті «грошові кошти і їх еквіваленти»міждвомадатамибалансу.

Під фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств слід розуміти грошові надходження та доходи, якими володіє суб'єкт господарювання та має право ними розпоряджатися для фінансування витрат, виконання фінансових зобов'язань, а також для розширення виробництва з метою отримання максимального прибутку [15].

Підсумовуючи вищевказану інформацію, ми дійшли до висновку, що фінансові ресурси – це матеріальне вираження фінансових відносин з іншими суб'єктами господарювання, що формують грошові фонди та частину грошей, що використовується підприємством не у фондовій формі.

1.2. Формуванняфінансовихресурсівсільськогосподарськихпідприємств

Формування фінансовихресурсівпідприємстванаетапістворенняз значною мірою залежить від його організаційно-правової форми господарювання.

Під час формування фінансових ресурсів сільськогосподарського підприємства існують такі види фінансових відносин:

- між власником і сільськогосподарським підприємством;
- між сільськогосподарським підприємством і його власником;
- між підприємством та іншими організаціями та установами;
- між працівниками та сільськогосподарським підприємством.

Особливості таких відносин в тому, що рух грошових коштів відбувається переважно від власника фінансових ресурсів до підприємства, або від підприємства до власника фінансових ресурсів.

Використання фінансових ресурсів аграрних підприємств охоплює як внутрішні, так і зовнішні фінансові взаємозв'язки. Ключова відмінність між внутрішніми та зовнішніми джерелами формування фінансових ресурсів полягає в тому, що на початковому етапі становлення підприємство може акумулювати фінансові ресурси виключно із зовнішніх джерел. Під час первинного формування фінансових ресурсів одну з провідних ролей у складі зовнішніх джерел відіграє додатковий пайовий або акціонерний капітал. До джерел залучення фінансових ресурсів ззовні для підприємства належать довго- строкові та поточні зобов'язання.

Внутрішні джерела формування фінансових ресурсів виникають вже в процесі господарської діяльності підприємства і включають нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування, резервні фонди тощо. Зовнішні джерела є необхідними для забезпечення безперервного відтворювального циклу та розширення виробничої діяльності у випадку недостатності внутрішніх джерел фінансування[3].

Водночас, надмірна залежність від зовнішніх джерел може негативно позначитися на фінансовій стійкості підприємства.

Ефективнеуправлінняфінансовимиресурсамипідприємстваїхформуванн язабезпечуєтьсяреалізацієюпевних принципів:

- комплекснеприйняттяфінансовихрішень;
- підвищення динаміки фінансового управління;
- інтегрованість системи фінансового управліннящідприємством;
- оптимізаціяджерелфінансування;
- орієнтаціянафінансовустратегіюрозвиткупідприємства;
- актуалізаціяпідходівдоприйняттяфінансовихрішень[4].

Підчасформуванняфінансовихресурсівсільськогосподарськихпідприємс твнадзвичайноважливимєзабезпеченнязбалансованостітавизначення оптимального співвідношення джерел їхпоходження.Ізплиномчасуструктураджерел фінансових ресурсів може зазнавати змін, оскільки нанеївпливаєнизкачинників,середякихзростанняпитомої вагизалучених іззовнішніхджерел коштів,збільшення частки кредиторської заборгованості, щоможепризвестидозменшенняінвестиційногопотенціалу підприємства. Тому,підтриманняоптимальної структури джерел фінансових ресурсів єзапорукоюстабільногофінансовогозабезпеченнядіяльностісільськогосподарс ькогопідприємстварозширенняйого інвестиційнихможливостей.

Сільське господарство має низку особливостей, якібезпосередньо позначаються на його функціонуванні,томувартозазначитидеякіхарактерніознакиформуваннятавик ористанняфінансовихресурсівуційгалузі:сезонністьвиробництва,тривалістьви робничогоциклу,потребавкредитнихресурсах,орендаземельнихділянок,специ фічніправилаформуванняівикористанняфінансовихресурсів.Безпосередньоісн уєбезлічрізноманітнихчинників,щовпливаютьнафінансовезабезпеченняаграр нихпідприємств(рис.1.1).

Природно-кліматичнийчинникхарактеризуєтьсясезоннимхарактервиробництва,мінливіс

тюурожайності,залежністювідпогоднихумов,використання земельних ресурсів як головного засобувиробництва.

Організаційнийчинник:тривалийчасовийпроміжокміжвиготовленнямта реалізацієюпродукції,орендаактивів,високийризик,значнапротяжністьвиробничогоциклу,складнощізізбутом.

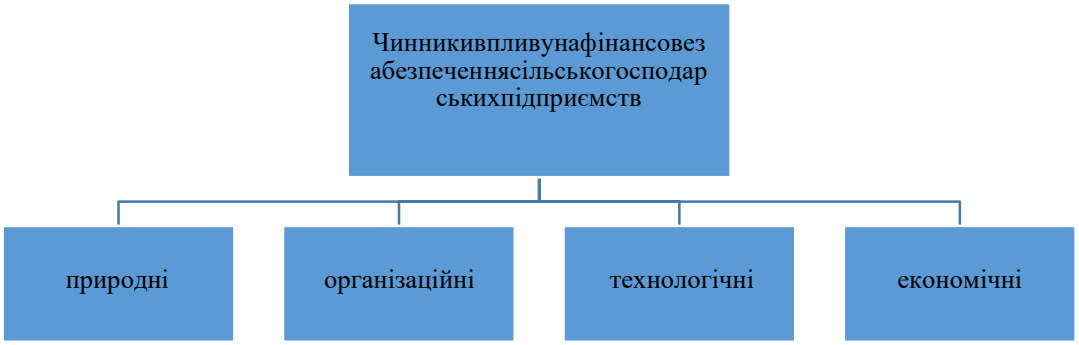

Рис. 1.1.Чинникивпливунафінансовезабезпеченнясільськогосподарськихпідприємств

Джерело:[5].

Технологічнийчинник:величезніобсягинезавершеноговиробництва,втратичастинивирощеної продукції, застарілі технології, присутністьважкореалізованихзапасів.

Економічнийчинник:інфляційніколивання,недостатнєдержавнефінансуваннятанепомірновисоківідсотковіставкизабанківськимипозиками,специфічні вимогидозастави,нерівномірністьнадходженнятапотребиу фінансовихресурсах.

Данічинникиформуютьунікальніособливостіупроцесіформуваннятавикористанняфінансовихресурсів сільськогосподарських підприємствпорівняно з іншими галузями економіки. Їх необхідновраховуватиприрозробціфінансовоїстратегіїтауправлінні грошовими потоками аграрної організації[5].

Фінансовіресурсимаютьнизкувизначальнихознактаособливостей,якізображенонарис. 1.2.

Визначальні ознаки фінансових ресурсів	джерело доходу;
	виробничі та інвестиційні ресурси;
	здатність швидкої трансформації;
	обмежена мобільність;
	об'єкт купівлі-продажу, права власності та розпорядження;
	об'єкт економічного управління;
	систематичний вплив фактору ризику;
	цільовий характер використання;
	специфічні правила формування та використання суб'єктами господарювання різних організаційно правових форм.

Рис. 1.2. Визначальніознакитаособливостіфінансовихресурсів

Джерело:[6].

Власніфінансовіресурсиєфундаментомдляфінансуваннягосподарськоїдіяльностібудь-якогопідприємства.Задлямаксимальногонарощуванняфінансових ресурсів на підприємствах необхідно чіткодотримуватисяцільовогоспрямуванняотриманихкоштів, які надійшли з різних джерел фінансування, уконкретнікатегоріїактивів[6].Слідпам'ятати,щозавдякивласнимкоштамсільськогосподарськіпідприємстваформуютьсвоїосновнізасоби.Забезпеченняоборотнимиактивамивідбуваєтьсяшляхомзалученнятимчасовихфінансовихджерел,середякихкороткостроковікредититапозики,атакожінші фінансові інструменти. Зауважимо, що за умовибільшогообсягувкладенихоборотнихактивівувиробництво,підприємствоотримаєбільшіобсягивиробництва,авідтакібільшідоходи.Проте,неможназабувати,щовартістьзалученогоабопозичковогокапіталу та рівень рентабельностісільгосппідприємствоможесуттєвозмінитисявкінцевомупідсум

ку.Такождієвимспособомдлязалученнязначнихобсягівфінансовихресурсівдля організації є перетворення приватного підприємстванаакціонернетовариство,щодаєзмогушвидкоакумулювати власний капітал шляхом емісії акцій нафондовому ринку[2].

Дляефективноїдіяльностівумовахринковоїекономіки підприємство має приділяти належну увагувсімсферамсвоєїдіяльності.Забезпеченняадекватногофінансуваннярізно манітнихпотребпідприємства,зокремавиробничих,соціальнихтаінвестиційних ,є однієюзнайважливішихскладовихйогоуспішногофункціонування.Формуванн яоптимальногопортфеляджерелфінансовихресурсів дляпокриттяцихпотребвиступаєвирішальнимчинникомстабільногорозвиткуор ганізаціїтадосягненнястратегічнихцілей.Керівництвопідприємстваповиннерет ельновивчатитааналізувативсіможливіваріантизалученнякоштів,оцінюючи їхню доступність, вартість та ризики, задляствоpення збалансованої структури фінансування, якабмаксимальновідповідаласпецифіцідіяльностітаперспективамзростанняпі дприємства.

Усучаснихекономічнихреаліяхпідприємствамнеобхіднорозроблятизваж енуфінансовустратегію,адже раніше це питання залишалося поза належноюувагою.Уминуломупідприємстванамагалисямаксимальнозалучатик ошти,протенепроводилиґрунтовногоаналізунаслідківтакогопідходу.Розробкав иваженоїфінансовоїполітикизурахуваннямоптимальногоспіввідношеннярізни хджерелфінансовихресурсівєзапорукоюстійкогорозвиткупідприємствата досягненнястратегічнихцілей.

Виваженийпідхіддоформуванняоптимальноїструктурикапіталудозволяє знизитифінансовівитрати,забезпечитифінансовустійкістьтаінвестиційнуприва бливістьорганізації.Фінансовополітика повинна бути тісно інтегрована із загальноюстратегією підприємства та відображати його цілі тапріоритетирозвитку.

Групуванняфінансовихресурсівсільськогогосподарствавекономічнійтеоріїздійснюютьсязарізнимиознаками,асаме:

- походження капіталу: автономні (сформованізарахуноквнутрішніхджерел– реінвестованогоприбутку,амортизаційнихвідрахувань)тазалучені (мобілізованіззовні–кредити,інвестиції,державна підтримка);

- формаволодіння:приватні(власнікоштизасновників, акціонерів), колективні (об'єднані фонди,кооперативні структури), наднаціональні (міжнародніорганізації),державно-комунальні(бюджетніасигнування);

- цільовеспрямування:стартові(длязапочаткуваннядіяльності),розвиткові(нарозширеннявиробництва,модернізацію,інновації),оборотні(дляпокриттяпоточнихопераційнихвитрат);

- спосіб нагромадження: первинні (початковийкапіталпризаснуванні),внутрішні(реінвестованийприбуток,амортизація),зовнішні(запозичені,залучені),державні(впорядкубюджетногофінансування);

- сферазастосування:державнийсектор(бюджетнефінансуванняпрограм,інфраструктури),банківсько-фінансовіустанови(кредитування,інвестиційніпроекти),страховікомпанії(резерви, інвестиційні портфелі), інвестори (вкладення в акції,облігації),спонсорство(благодійність,меценатство),фондовийринок (торгівляціннимипаперами).

На різних етапах розвитку сільськогосподарськогопідприємства фінансові ресурси можуть формуватисяякзарахуноквласнихкоштів,такіпозиченихтазалученихнадходженьугрошовійабоматеріальнійформі.Матеріальнінадходженняможутьбутитрансформованіводинзелементівфінансовихресурсів[7].

Вибіроптимальногоспіввідношенняміжвласними,позиченимитазалученимикоштамиєважливимзавданнямуправліннящфінансовимиресурсами.Надмірназалежністьвідзовнішніхджерелможепідвищитифінансовіризики,тодіякобмеженазалученістьзовнішніхресурсівможестримуватирозвиток підприємства. Ретельний аналіз вартості тадоступностірізнихджерелфінансуваннядозволяєсформуватизбалансовануструктурукапіталу(рис1.3).

Рис.1.3. Складфінансовихресурсівсільськогосподарськихпідприємств

Джерело:[2]

Залежновідрівняакумуляціїтарозпорядження,фінансовіресурсиможнарозмежуватинаконцентровані та дисперсні. Концентровані фінансовіресурсизосереджуютьсянанаціональномурівнітаперебуваютьувіданнідержавнихінституцій– бюджетноїсистеми,цільовихфондів,резервівтощо.Їхформуваннявідбуваєтьсязарахунокподатковихнадходжень, обов'язкових платежів та інших джерелнаповненнядержавноїскарбниці.Розпорядженняцимиресурсамиздійснюєтьсяцентралізованодляфінансуваннясуспільнихпотреб,реалізаціїпрограмрозвитку,забезпечення функціонуваннядержавногоапарату.

Натомістьдисперсніфінансовіресурсиперебуваютьурозпорядженнібезпосередніхгосподарюючих суб'єктів – підприємницьких структуррізнихформвласностітаорганізаційно-правовихформ.Їхджереламиєстатутнийкапітал,прибутки,амортизаційнівідрахування,залученіінвестиціїта кредити. Такі ресурси децентралізовано

управляютьсянарівніокремихекономічниходиниць,длязабезпеченняїхньоїопераційної,інвестиційноїтафінансової діяльності відповідно до стратегічних цілейтапоточнихпотреб.

Збалансованеспівіснуванняконцентрованихідисперснихресурсівєзапорукоюстабільногофункціонуванняякдержавнихфінансів,такіприватногосектору економіки[8].

Веськомплексфінансовихвзаємозв'язківаграрногопідприємствапроявляється,явгрошовихпотоках і знаходить своє відображення у формуванніта використанні його фінансових ресурсів. Виходячи зцього,можнаконстатувати,щофінансовіресурсипідприємства формуються залежно від того, як суб'єкт господарюваннявибудовуєсвоївідносини.

Сільськогосподарськіпідприємствавирізняютьсяунікальним характером діяльності, що ґрунтується назалученніспецифічногочинникавиробництваземельнихугідь.Навідмінувідінших,галузейекономіки,деземляслугуєлишепросторовимпідґрунтям для розміщення виробничих потужностей,ваграрномусекторівонавідіграєрольосновногозасобувиробництва.Цяособливістьзумовлюєнеобхідністьзадіяння чотирьох ключовихресурсіввупроцесісільськогосподарськоговиробництва:землі,живої праці, основних та оборотних активів. Тоді як віншихсферахгосподарюваннятрадиційновикористовуються лише три ресурси: праця, основнийтаоборотнийкапітал.

Залученняземліяксамостійногочинникавиробництванакладаєвідбитокна весьпроцесгосподарюваннявваграрномусекторі– відвиборутехнологійтаорганізаціїпрацідоформуваннясобівартостіпродукціїта забезпечення ефективностідіяльності.Раціональневикористанняцьогоунікального ресурсу є запорукоюконкурентоспроможностітасталогорозвиткусільськогосподарських підприємствв умовахмінливогоринковогосередовища.

Протягомтривалогочасуземляпродовжуєперебуваливоборотісільгосппід приємств,нанійвиробляєтьсясільськогосподарськапродукція.Оскількиземляєо сновнимзасобомвиробництва,вонапотребуєсвоговідтворення,томувідпідприє мствавимагаєтьсявкладатидостатнюкількістьосновноготаоборотногокапіталу, атакожнезабуватипроінвестиціїзурахуваннямфактичнихмасштабіввикористан няземельнихресурсів[9].

Аграрніпідприємствафункціонуютьвособливихумовах,оскількибільшіс тьзнихорендуєземельніділянкитамайноузначнихобсягах.Цеістотновпливаєназ абезпеченняфінансовимиресурсамисільгосппідприємствчерезнеобхідністьспл ачувативеликіорендніплатежі.

Насьогоднішнійденьсільськогосподарськіпідприємства вимушені працювати вумовахризику та невизначеності,аджеїхнядіяльністьвідбуваєтьсяврізнихґрунтово-кліматичнихзонах,щосуттєвопозначаєтьсянарезультатахвиробництвасільгосп продукціїтамаєпевнінаслідкидляекономічногорозвитку.Самеобсягвиробництв асільськогосподарськоїпродукції,йогоефективністьвизначаютьрозмір,складта структуруфінансовихресурсіваграрного підприємства [10].

Отже, формування фінансових ресурсівсільськогосподарських підприємств тісно пов'язане зособливостями сільськогосподарського виробництва,які впливають на організацію цих процесів: сезонністьвитрат і доходів, тривалий виробничий цикл та високаризиковість,вимагаютьспеціалізованихпідходівдоуправління фінансами. Для забезпечення стабільностітаконкурентоспроможностіаграрнихпідприємствнеобхідноврахо вуватиякоб'єктивніфакторикругообігуфінансовихресурсів,такісуб'єктивніаспе ктиуправлінськоговпливу.Ефективнепланування, стратегічний менеджмент та адаптація доспецифічнихумоваграрногосекторуєзапорукоюуспішногоформуванняфінан совихресурсів,щосприятиместійкомурозвиткусільськогосподарськихпідприє мствіпідвищеннюїхфінансовоїстійкості.

1.3.Методичніпідходидооцінюванняефективностіуправлінняфінансамипідприємства

Наданийчасвідсутнійєдинийпідхідщодоаналізуфінансовихресурсів підприємствазівстановленимнабороманалітичнихпоказниківтакоефіцієнтів. Саметомуфінансовиманалітикамважкообратинайбільшправильнийі найпростіший шляхдля аналізуфінансовихресурсівпідприємства.

Комплексна оцінка джерел формуванняфінансовихресурсів, ефективностіїхвикористанняздійснюєтьсязадопомогоюфінансовогоаналізу. Предметом фінансового аналізупідприємстваєйогофінансовіресурси, їх формування та використання. Аналізфінансовихресурсів доцільно здійснюативмежахтехнологічногопроцесу,заякимврезультаті перетворенняпервинної облікової їнформації їформуються вихідніпоказники відносно джерел фінансуваннята напрямівїхвикористання, які складають основу інформаційного забезпечення управління фінансовими ресурсами. Технологіяаналізу фінансових ресурсів підприємства полягаєу виявленні методівформування і обробки даних про фінансовіресурси,які дають об'єктивнуоцінкуфінансовогостану,тенденційрозвиткутавиявленнярезервів підвищення ефективності використання грошових коштів та шляхів їх реалізації[16].

Длядосягненняосновноїмети–оцінкифінансовогостанупідприємства та виявлення можливостей підвищення ефективності формуванняй використанняфінансових ресурсів,– можуть застосовуватися такі методи аналізу[17]:

- класичні методи аналізугосподарської діяльності тафінансового аналізу;

- ланцюгових підстановок, арифметичнихрізниць, балансовий, відсотковихчисел,диференціальний,логарифмічний,інтегральний,простихта складних відсотків,дисконтування;

- традиційніметодиекономічноїстатистики –середніх та відносних величин, групування,графічний, індексний, елементарні методи обробки показниківудинаміці;

- методи математичної статистикививченнязв'язків–аналізи кореляційний, регресивний, дискримінантний, дисперсійний, факторний, коваріаційний таін.; економетричні методи– матричні, теорії міжгалузевого балансу.

Вітчизняніта зарубіжні вченіметоди та прийоми фінансовогоаналізу традиційно поділяютьна такі: горизонтальний та вертикальний аналіз.

Горизонтальний аналіз – дозволяє встановитидинаміку джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства шляхом встановлення абсолютнихтавідносних відхиленьза статтями пасиву таактивубалансу.

Вертикальний аналіз –дозволяєвизначити питому вагу кожної статті пасивутаактивувпідсумкубалансунапевниймоментчасу,тобтодослідити структуру джерел формування фінансовихресурсівтамайна підприємства в статистиці.

Аналіз формування та використанняфінансовогокапіталу дає змогу визначити напрями розміщення коштів, ступінь залежностіпідприємства від кредиторів,ефективність використання залученогокапіталу тапідтримання необхідного рівня ліквідності, а також платоспроможностісуб'єкта господарювання[18].Кінцеваметааналізуформуванняфінансовогокапіталу – оцінка його руху,щоєнеобхідноюумовоюдля ефективноїгосподарської діяльності тавизначення адекватностівиборушляхівїїфінансування.

Наслідком аналізуфінансового капіталу є визначеннявідповідності обраних формфінансування танапряміврозміщення коштівстратегічнимцілям підприємства. Отримані результати слугують підґрунтямдля якісного

оперативного управління, фінансового плануваннята контролю. Системність аналізу фінансовогокапіталу зумовлена взаємозв'язком та взаємозалежністю елементів цієї системи. Водночас система аналізу фінансового капіталу є складовою частиноюсистеми комплексного економічного аналізу діяльності підприємства [19].Комплексний підхід доаналізуфінансового капіталу визначаютьуподальшомудослідженнійогоскладовихчастинтавластивостей.

Аналіз фінансовогокапіталуструктуруютьнадваосновнихаспекти,властиві будь-якомусистемномудослідженню:вивченняпроцесуформуваннякапіталу (генетична складова)тавивченняпроцесу його використання (функціональна складова),щоузагальнюютьпідсистемою аналізуефективності використання фінансовогокапіталу.Процес формування фінансового капіталу вивчають шляхом оцінки та детального дослідження всієї сукупності джерел утворення капіталу підприємства, визначення структури таінших якісних показників формуванняі визначення його вартості. Багатовченихвисуваютьсвої власні теоріїаналізуфінансового мкапіталу(табл.1.1).

Таблиця 1.1

Сучасні підходи доаналізуфінансовихресурсівпідприємства[86]

Автор	Порядок проведення аналізу формування капіталу
Івахненко В.М.	Загальна оцінка фінансового стану підприємства
Федорович Р.В., Загородна О.М., Серединська В.М.	Загальнаоцінкаджерелфінансуванняпідприємства. Аналіз власногокапіталу підприємства. Аналіз позиченого капіталу підприємства. Оцінкавартості окремих елементів власного капіталу підприємства. Оцінка середньозваженої вартості капіталу підприємства. Оптимізаціяструктурикапіталупідприємства.
Савицька Г.В.	Аналіз джерел формування капіталу. Аналіз розміщення капіталу і оцінка майнового стану підприємства. Аналіз ефективності і інтенсивностівикористаннякапіталупідприємства. Аналіз фінансової стійкості підприємства. Аналіз платоспроможності і діагностика ризику банкрутства підприємства.
Фаріон І.Д., Захарків Т.Д.	Аналізфінансового станутарентабельності. Аналізпотреби фірми вфінансуванні. Аналіз ризику. Визначенняпотребиу фінансуванні.

МнихЄ.В., БуткоА.Д., БольшаковаО.Ю., КравченокГ.О., НиконовичМ.О.	Попередній аналіз капіталу підприємства:оцінка доцільності операцій щодо формування залученого капіталу підприємства; оцінка та вибіроптимальних джерел фінансування підприємства; попередній аналіз вартості залученого капіталу підприємства; оптимізація структурикапіталупідприємства; попередній аналіз ризикукапіталу. Оперативнийаналізкапіталу підприємства: аналіздоцільності операцій щодо формування залученого капіталу підприємства. Стратегічний аналіз капіталу підприємства: аналізфінансовогостану; аналізгрошових потоків; аналіз руху капіталу; перспективнийаналізі прогнозування капіталу підприємства.

Кожназ цих методик може розглядатися як окрема. Але набагато ефективніше, якщо їх розглядати в поєднанні. Аналіз фінансового стану підприємства здійснюється за такиминапрямами:аналізфінансових результатів діяльності підприємства; оцінка майновогостану та структури капіталупідприємства;аналіз фінансової стійкості. Уході аналізудля характеристикирізнихаспектівфінансовогостанузастосовуютьсяабсолютніта відносні показники(фінансові коефіцієнти фінансового стану).

Аналіз фінансовихкоефіцієнтівздійснюється шляхом порівнянняїх значень із базовими величинами, а також у вивченні їх динамікиза встановлений період. У світовій практиці дляоцінки фінансово-майнового стану підприємства виділяють такі групипоказників (табл.1.2). Більш детально формули для розрахунківпредставленоудодатку А.

Таблиця1.2

Показники оцінкифінансово-майнового станупідприємства

Назвапоказниківгрупи	Показники
Показники майнового стану підприємства	загальнавартістьмайна підприємства;вартістьнеоборотних засобів (активів);вартість оборотних активів;коефіцієнт зносу основних засобів;коефіцієнт придатності основних засобів
Показники фінансової стійкості підприємства	коефіцієнтавтономії;коефіцієнтфінансовоїзалежності; коефіцієнтфінансовоїнезалежностікапіталізованихджерел; коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу
Показники ліквідності та платоспроможності підприємства	співставлення груп активів підприємства, виділенихвідповідно доступеняїх ліквідностізгрупамипасивів,сформованими згідно зі строком їх виконання; коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнтшвидкоїліквідності; коефіцієнтабсолютноїліквідності;коефіцієнт покриття запасів

Показники ділової активностіпідприємства	коефіцієнти і періоди оборотності; показники фондовіддачі
Показники рентабельності	рентабельність загального капіталу;рентабельність власного капіталу

Отже, аналіз формування і використання фінансових ресурсів підприємства повинен здійснюватисяутакійпослідовності:

1 етап– проведення аналізу джерел формування капіталу: оцінка структуриджерелфінансовихресурсівуцілому,аналізджерелвласнихкоштів тапозикових коштів,аналізкредиторської заборгованості;

2 етап – здійснюється аналіз активів підприємства: аналіз складуі структури загального капіталу в цілому,аналіз основногокапіталу,аналіз оборотного капіталу,аналіздебіторськоїзаборгованості;

3 етап–аналізуєтьсяліквідністьбалансупідприємства,якийпередбачає оцінкуактивівзаступенемїхліквідностііпасивівзаознакоютерміновостіїх погашення. На цьомуетапі головною метоює перевірка одночасності надходження івитрачанняфінансовихресурсів підприємства, тобто його здатністьрозраховуватисьзасвоїмизобов'язаннямивласниммайномзапевний період часу[20];

4 етап– проводиться оцінкарентабельності підприємства, тобто оцінка економічноїефективностіпідприємства–відноснийпоказник,якийвідображає отриманий ефект із затратами або ресурсами, використаними для досягненняцьогоефекту;

5 етап – розробкависновків таприйняття рішеньщодооптимізації джерелформуванняфінансовихресурсів,ташляхівпокращенняефективностіїхв икористання.

Однез головних завдань діяльності підприємства – максимізація рівня рентабельності власного капіталу за заданим рівнемфінансовогоризику. Під фінансовимризиком розуміється ризик, пов’язанийз нестачею прибутку дляздійснення обов’язковихплатежів (наприклад, відсотківза позиками; деякихподатків,якіviплачуються зарахунокчистогоприбутку).

Зпозиційфінансовогоуправліннянавеличинучистогоприбуткуздійснюютьвпливтакідвафактори:

-

раціональністьвикористанняфінансовихресурсів,щоєурозпорядженніпідприємства;

- структураджерелкоштів.

Фінансовий леверидж характеризує використання позикових коштів, які впливають на зміну коефіцієнта рентабельностівласногокапіталу. Іншими словами, фінансовий леверидж – це об'єктивнийфактор, який виникає із появоюпозиковихкоштів вобсязі капіталу,щовикористовує підприємство,і дозволяєостанньомуотриматидодатковий прибуток на власний капітал.

Показник, який відображаєрівень отримання додаткового прибутку на власний капіталза рахунокрізної частини використанняпозикових засобів, називаєтьсяефектомфінансовоголевериджуірозраховуєтьсязаформулою1.1 [21,с.436]:

$$ЕФЛ = (1 - СП_{ПП}) * (Р_А - СВ) ПК/ВК \quad (1.1)$$

де: ЕФЛ –ефект фінансового левериджу;

РА– валоварентабельність активів (%);

$С_{пп}$ – ставкаподатку наприбуток, що виражена десятковим дробом;

СВ – ставка відсотку(%);

ПК – позиковий капітал;

ВК – власний капітал.

У наведеній формулі можнавиділити три основні складові:

1. Податковийкоректор фінансового левериджу (1 - Спп),що показує, якоюміроюпроявляєтьсяефектфінансовоголевериджуузв'язкузрізним рівнем оподаткування прибутку. Податковий коректор фінансового левериджу практичнонезалежитьвіддіяльностіпідприємства,оскількиставкаподаткуна прибутоквстановлюється законодавством.

2. Диференціалфінансовоголевериджу(Рк–СВ),щохарактеризуєрізницю між коефіцієнтом рентабельності авансованого капіталуі середнім розміром відсотказа кредит.Це головна умова, що формує позитивний ефект фінансовоголевериджу.Ефективиявляєтьсятількиутомувипадку,колірівень валового прибутку, що створюється активамипідприємства, перевищує середній розмірвідсотка за кредит,якийвикористовує підприємство (включаючи не тільки його прямуставку, алей інші витрати,пов'язані із йогозалученням, страхуванням,обслуговуванням),тобтоякщодиференціал фінансовоголевериджуєпозитивноювеличиною,ічимбільшейогопозитивне значення,тимкращийбудеефект.У зв'язкуз високою динамічністю цей показник потребує постійного моніторингуупроцесі управлінняефектом фінансового левериджу. Формуваннявід'ємного значення диференціала фінансовоголевериджувусіхвищезазначенихвипадкахпризведедозниження коефіцієнтарентабельностівласногокапіталу.Вцьомувипадкувикористання підприємством!позиковогокапіталудаєнегативний ефект.

3. Коефіцієнтфінансовоголевериджу (ПК/ВК),що характеризуєсуму позиченого капіталу, який використовує підприємство,із розрахункуна одиницювласногокапіталу. Виділенняцихскладовихдозволяєцілеспрямовано керуватиефектомфінансовоголевериджу в процесіфінансовоїдіяльності підприємства. Коефіцієнт фінансового левериджу – це важіль,що вказує на позитивний чи негативний ефект,який отримуєтьсяза рахуноквідповідного значенняйогодиференціала.Припозитивномузначеннідиференціалаприріст коефіцієнтафінансового левериджубуде позитивно впливати на підвищення приросту коефіцієнта рентабельностівласногокапіталу, і навпаки, при негативному значеннідиференціала приріст коефіцієнтафінансового левериджузбільшить темп зниження коефіцієнта рентабельності власного капіталу.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУПСП «НИВА» ГОЛОВАНІВСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Приватне сільськогосподарське підприємство «Нива» (ПСП «Нива») було зареєстровано 26.02.2001 р.в с. Хащувате Ульяновського району Кіровоградської області.

Місцезнаходження юридичної особи: 26331, Україна, Голованівський район, Кіровоградська область, село Хащувате, вулиця Небесної Сотні, будинок, 50.\

Територія господарства розташована в межах лісостепової зони. Відстань до обласного центру м. Кропивницький – 225 км, до районного центру м. Голованівськ – 44 км.

с. Хащувате – проміжнавантажно-пасажирськазалізнична станціяШевченківської дирекціїОдеської залізниціна лініїГайворон–Болеславчикміж станціямиГайворон (9 км) таТаужня (16 км). Поруч зі станцією проходить автошлях регіонального значення.

Уповноваженою особою юридичної особи ПСП «Нива» є Савчук Сергій Миколайович.

Основний вид діяльності:

01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Інші види діяльності:

розведення великої рогатої худоби молочних порід, розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів, розведення свиней, допоміжна діяльність у рослинництві, виробництво м’яса, виробництво олії та тваринних жирів, виробництво продуктів борошномельно-круп’яної промисловості, виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних

кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання, виробництво макаронних виробів і подібних борошняних виробів, оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин, роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами, оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами, оптова торгівля живими тваринами, оптова торгівля м'ясом і м'ясними продуктами, перероблення молока, виробництво масла та сиру, виробництво м'ясних продуктів.

Склад земельних ресурсів підприємства представлений в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Склад земельних ресурсів ПСП «Нива»
Голованівського району Кіровоградської області, га

Види угідь	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Загальна земельна площа	1521,00	1539,41	1535,15
у т. ч. с.-г. угіддя	1521,00	1539,41	1535,15
із них рілля	1521,00	1539,41	1535,15

Джерело: побудовано автором за даними підприємства

Дані табл. 2.1 свідчать про незначне збільшення за досліджуваний період розміру загальної земельної площі на 14,15 га.

Від того, наскільки раціонально використовуються земельні ресурси, залежить кількість виробленої сільськогосподарської продукції. Тому доцільно розглянути основні економічні показники використання землі в господарстві (табл. 2.2).

Дані табл. 2.2 свідчать про те, що ефективність використання землі у ПСП «Нива» в цілому знизилася. Так, урожайність зернових і зернобобових культур за досліджуваний період зменшилася на 1,8 ц/га, ріпаку озимого – на10,7 ц/га, соняшнику – на 5,4 ц/га. Виробництво на 100 га ріллі зернових і зернобобових у 2023 р. зменшилося у порівнянні із 2021 р. на 154,4 ц, соняшнику – на 125,6 ц. Зменшилися також і фінансові показники, зокрема, виробництво валовогоприбутку в розрахунку на 100 га

сільськогосподарських угідь знизилося на 769 тис. грн., виробництвочистого прибутку – на 872,4 тис. грн., або у 3,57 рази.

Таблиця 2.2

Основні економічні показники ефективності використання землі в ПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Урожайність, ц /га:			
зернових і зернобобових	56,8	43,8	55,0
ріпаку озимого	38,9	39,4	28,2
соняшнику	36,5	22,5	31,1
Виробництво на 100 га ріллі, ц			
зернових і зернобобових	3310,5	2533,9	3156,1
соняшнику	719,1	408,5	593,5
Одержано на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.:			
валового прибутку	1416,9	1059,0	647,9
чистого прибутку	1212,0	803,2	339,6

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Одним із принципів раціональної організації виробництва на сільськогосподарських підприємствах є поглиблення спеціалізації та раціональне співвідношення галузей.

Під спеціалізацією аграрного формування розуміють зосередження його діяльності на виробництві певного виду продукції або декількох її видів, які в найбільшій мірі відповідають конкретним природним та економічним умовам та потребам споживачів даної продукції.

Мета спеціалізації сільськогосподарських підприємств – створення умов для збільшення прибутку, досягнення більш високої продуктивності праці, збільшення виробництва продукції і підвищення її якості. Основним показником спеціалізації є структура товарної продукції (табл. 2.3).

З даних табл. 2.3 видно, що питома вага зернових і зернобобових культур становить 38,9 %, соняшнику – 19,9 %, ріпаку озимого – 12 %, молока – 20,3 %, великої рогатої худоби в живій вазі – 4,8 %, свиней в живій вазі – 3,8 %.

Таблиця 2.3

Обсяг і структура товарної продукції в ПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області, тис. грн.

Види товарної продукції	2021 р.	2022 р.	2023 р.	В середньому за 3 роки	
				тис. грн.	питома вага, %
Зернові і зернобобові	21763,9	19370,5	18033,4	19722,6	38,9
Соняшник	8712,2	9771,3	11706,6	10063,4	19,9
Ріпак озимий	6375,4	5938,7	5912,3	6075,5	12,0
Інша продукція рослинництва	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Всього по рослинництву	36851,5	35080,5	35952,3	35961,4	71,0
Велика рогата худоба в живій вазі	2941,1	1740,6	2600,8	2427,5	4,8
Свині в живій вазі	1969,8	1832,4	2033,7	1945,3	3,8
Молоко	8970,6	10635,7	11273,7	10293,3	20,3
Мед	6,3	17,5	5,5	9,8	0,0
Інша продукція тваринництва	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Всього по тваринництву	13887,8	14226,2	15913,7	14675,9	29,0
Разом по підприємству	50739,3	49306,7	51866,0	50637,3	100,0

Джерело: побудовано автором за даними підприємства

Таким чином ПСП «Нива» має зерно-технічний напрямок виробництва.

Рівень спеціалізації оцінюють за величиною коефіцієнта спеціалізації:

$$K_c = \frac{100}{\sum_P (2i-1)}, \qquad (2.1)$$

де K_c – коефіцієнт спеціалізації;

$\sum_P$ – сума питомих ваг видів продукції, прийнятих в розрахунок;

і – порядковий номер продукції по питомій вазі.

Прийнято вважати, що при значенні коефіцієнта спеціалізації від 0,3 до 0,4 рівень спеціалізації низький, тобто господарство низькоспеціалізоване, або багатогалузеве; від 0,4 до 0,5 – середній, тобто господарство середньоспеціалізоване, понад 0,5 – високий, тобто господарство вузькоспеціалізоване.

Виходячи з даних, наведених в додатку Б, коефіцієнт спеціалізації в ПСП «Нива» становить $K_c = 100 / \sum p\ (2i\text{-}1) = 100 / 368{,}3 = 0{,}27$.

Отже, ПСП «Нива» низькоспеціалізоване.

Серед факторів сільськогосподарського виробництва (праця, земля, засоби і предмети праці) вирішальне значення належить трудовій діяльності людини (рис. 2.1).

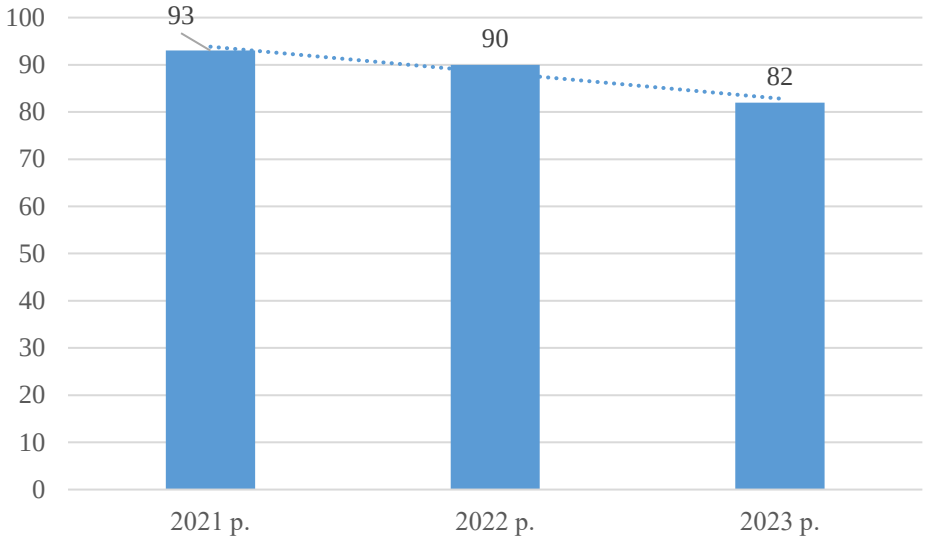

Рис. 2.1. Кількість працівниківПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області, осіб

Джерело: побудовано автором за даними підприємства

Таким чином, аналізуючи дані рис. 2.1, можна зробити висновок, що протягом 2021-2023 рр. відбулося зменшення кількості працівників підприємства на 11 осіб, зокрема, за рахунок зменшення чисельності працівників в рослинництві.

Показники забезпеченості та ефективності використання фондів в ПСП «Нива» розглянемо у табл. 2.4.

Виходячи із даних табл. 2.4 можна зробити висновок, що ефективність використання фондів за досліджуваний період підвищилася незначним чином, зокрема, середньорічна вартість основних виробничих фондів збільшилася за досліджуваний період на 7,4%, фондозабезпеченість зросла 6,4%, фондоозброєність – на 21,8%, разом з тим зменшилася фондовіддача – на 5,1 %.

Таблиця 2.4

Показники забезпеченості та ефективності використання фондів ПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відношення 2023 р. до 2021 р., %
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	52788,5	56735,5	56692,0	107,4
Площа сільськогосподарських угідь, га	1521,00	1539,41	1535,15	100,9
Середньорічна чисельність працівників, осіб	93	90	82	88,2
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	52062	50844	53069	101,9
Фондозабезпеченість, тис. грн.	34,71	36,86	36,93	106,4
Фондоозброєність, тис. грн.	567,62	630,39	691,37	121,8
Фондовіддача, грн.	0,986	0,896	0,936	94,9
Фондомісткість, грн.	1,014	1,116	1,068	105,3

Джерело: побудовано автором за даними підприємства

Ефективна діяльність підприємства залежить від організаційної структури. Організаційна структура ПСП «Нива» зображена на рис. 2.2.

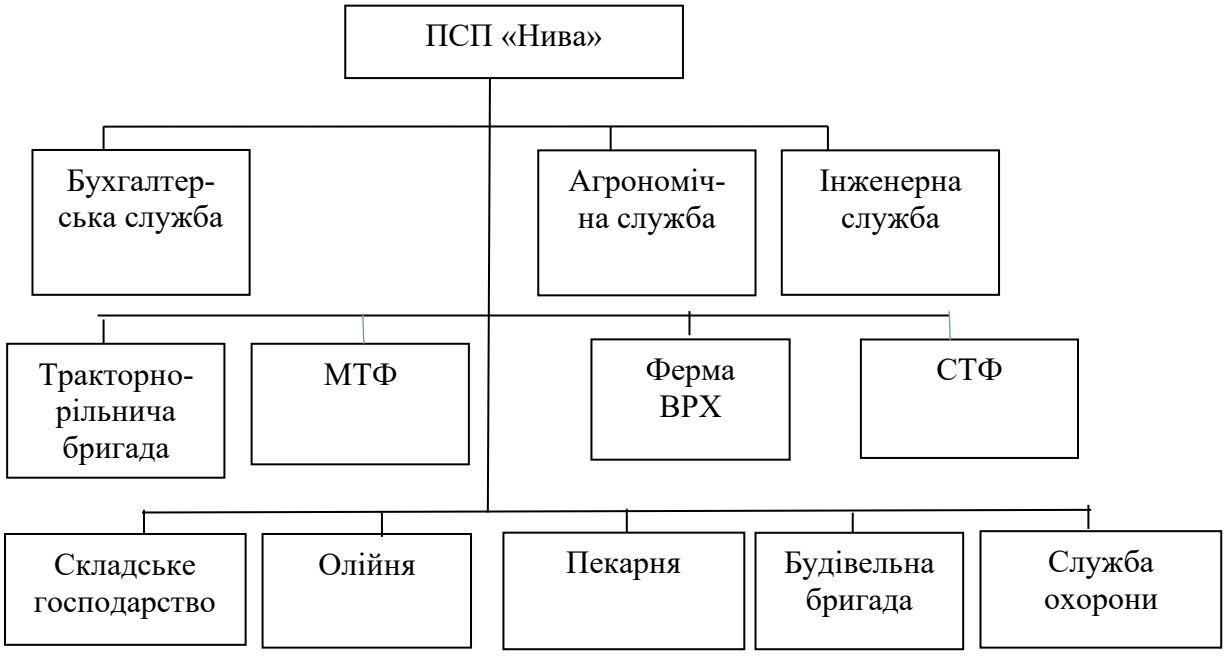

Рис. 2.2. Організаційна структура ПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області

Джерело: побудовано автором

Структура управління являє собою сукупність органів управління і управлінських працівників, систему їх підпорядкування і взаємовідносин у процесі управління виробничим процесом.

Підприємство має лінійно-функціональну структуру управління (рис. 2.3), при якій лінійне підпорядкування всіх питань, пов’язаних з управлінням ПСП «Нива», поєднується з функціональним управлінням. Лінійно-функціональнасистема забезпечує ефективне поєднання лінійного управління з консультаційним обслуговуванням з боку функціональних служб без порушення прав і обов’язків лінійних керівників.

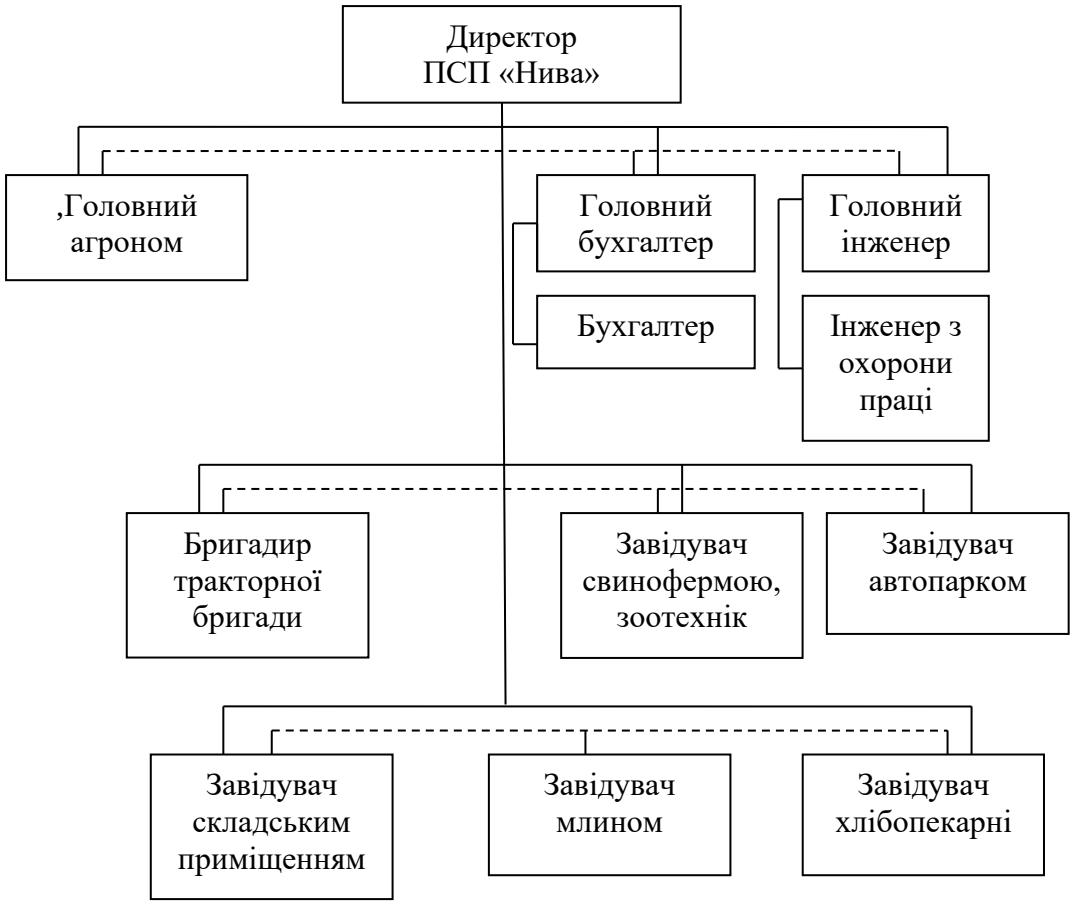

Рис. 2.3. Структура управління ПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області
Джерело: побудовано автором

Кожен працівник у ПСП «Нива» отримує при цьому обов’язкові для нього вказівки від інших службових осіб однакового з ним або вищого рангу. Ці вказівки стосуються тількитехніки, технології чи організації праці.

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства

Виявити можливості підвищення ефективності функціонування суб'єкта господарювання за допомогою раціональної політики, оцінити фінансовий стан дає змогу фінансовий аналіз.

Фінансовий аналіз – це засіб накопичення, трансформації й використання інформації фінансового характеру. Він являє собою процес дослідження й оцінки, головна мета якого – розробка найвірогідніших передбачень і прогнозів майбутніх умов функціонування підприємства. Фінансовий аналіз містить питання аналізу фінансового стану, прибутку, реалізації продукції та її собівартості, які мають вирішальний вплив на фінансовий стан підприємства.

Під фінансовим станом підприємства розуміють спроможність підприємства фінансувати свою діяльність. Він характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективного використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними і фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю. Тобто фінансовий стан – рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання.

Оцінка фінансового стану – це розгляд кожного показника, отриманого в результаті фінансового аналізу, з точки зору відповідності його фактичного рівня нормального для певного підприємства рівню, і визначення необхідної величини показника на перспективу та способів її досягнення.

Оцінка фінансового стану підприємств здійснюється здебільшого на основі аналізу фінансових звітів. Саме із звітності починається перше знайомство з діяльністю підприємства.

Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені на основі даних фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у вигляді, який зручний і зрозумілий для прийняття цими користувачами певних ділових рішень.

Головна мета аналізу фінансових звітів – своєчасно виявляти й усувати недоліки в фінансовій діяльності та знаходити резерви поліпшення фінансового стану підприємства та підвищення його платоспроможності.

Основним джерелом інформації при аналізі фінансового стану є типові форми річної бухгалтерської звітності підприємств, зокрема: Баланс підприємств (ф. №1), Звіт про фінансові результати (ф. №2), Звіт про рух грошових коштів (ф. №3), Звіт про власний капітал (ф. №4), Примітки до річної фінансової звітності (ф. №5).

У результаті фінансового стану підприємства отримують певні показники, необхідні для його оцінки, планування та підготовки оперативних управлінських рішень за всіма аспектами фінансової діяльності підприємства, тобто формується фінансова інформація.

В умовах ринкової економіки попит на фінансову інформацію дуже високий.

Ефективність кожної управляючої системи в значній мірі залежить від її інформаційного забезпечення. Від якості інформації, яку використовують при прийнятті управлінських рішень в значній мірі залежить об’єм затрат фінансових ресурсів, рівень прибутку, ринкова вартість, альтернативність вибору інвестиційних проектів і фінансових інструментів інвестування і інші показники, які формують рівень благополуччя власників підприємства і темпи його економічного розвитку. Чим більший розмір капіталу використовується підприємством, чим більш диверсифікована його господарська діяльність, тим вище стає роль якісної інформації, необхідної

для прийняття фінансових рішень, спрямованих на підвищення ефективності цієї діяльності.

В основному аналіз фінансового стану підприємства найчастіше здійснюється за такими напрямками оцінки:

- майнового стану підприємства;
- ліквідності активів та платоспроможності підприємства;
- показників фінансової стійкості;
- показників прибутковості (рентабельності) підприємства;
- показників ділової активності (оборотності).

В літературі зазначено більш ніж 50 показників оцінки фінансового стану підприємства, кожен з яких має свої позитивні і негативні риси. Єдиного, ідеального, універсального показника немає.

Досвід фінансового менеджменту в країнах із розвинутою ринковою економікою з розрахунками й інтерпретацією різноманітних коефіцієнтів оцінки фінансового стану вже давно переконав, що жодний коефіцієнт окремо не може бути достатньо надійним.

Тому розглянемо порядок розрахунку основних оціночних показників з урахуванням нових стандартів бухгалтерського обліку за вище приведеними напрямами оцінки фінансового стану підприємства.

Розрахунки показників, що характеризують фінансовий стан підприємства здійснювались за даними Балансів та Звітів про фінансові результати досліджуваного підприємства.

Оцінка майнового стану підприємства дасть змогу визначити, наскільки ефективно використовується майно підприємства, чи все у нього гаразд із оновленням основних засобів сучаснішою технікою, чи своєчасно позбавляється фізично і морально застарілого устаткування й обладнання. Такий аналіз дасть можливість виявити конкретні резерви підвищення ефективності використання майна підприємства.

Оцінити майновий стан або визначити виробничий потенціал ПСП «Нива» ми можемо на прикладі табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Показники оцінки майнового стану ПСП «Нива»
Голованівського району Кіровоградської області

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Коефіцієнт зносу	0,176	0,205	0,238
Коефіцієнт придатності	0,860	0,795	0,762
Коефіцієнт оновлення	0,151	0,005	0,035
Коефіцієнт вибуття	0,011	0,008	0,034

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Дані таблиці свідчать, що коефіцієнт зносу за досліджуваний період збільшився, а коефіцієнт придатності зменшився, що свідчить про деяке погіршення технічного стану основних засобів. Як бачимо, коефіцієнт оновлення, який показує темпи оновлення основних засобів, також знизився, причому найбільше оновлення майна відбулось в 2021 р. Всі ці показники свідчать про задовільний майновий стан господарства.

При аналізі ліквідності визначається спроможність своєчасно і в повних обсягах здійснювати розрахунки за короткостроковими зобов’язаннями.

Здійснити оцінку ліквідності активів ПСП «Нива»можна на основі показників, наведених в табл.2.6.

Таблиця 2.6

Показники ліквідності вПСП «Нива»
Голованівського району Кіровоградської області

Показники	Нормативне значення	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Чистий робочий капітал, тис. грн.	Збільшення	51531	64268	71057
Коефіцієнт загальної ліквідності	> 2,0-2,5	65,253	101,106	298,310
Коефіцієнт швидкої ліквідності	>= 1,0	20,970	30,956	93,682
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	> 0,2-0,25	5,849	18,615	63,753

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Аналізуючи приведені коефіцієнти слід зазначити, що за досліджуваний період на підприємстві постійно зростав розмір фінансових ресурсів для розширення діяльності та інвестування. Коефіцієнт загальної ліквідності відповідав орієнтовному значенню, що свідчить про те, що поточні активи перевищували за величиною поточні зобов'язання, а отже підприємство може розглядатися як таке, що успішно функціонує. Коефіцієнт швидкої ліквідності є більш суворим показником, адже при його розрахунку враховують найбільш ліквідні активи. Слід зазначити, що цей показник за 2021-2023 рр. відповідав нормативному значенню. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена негайно. Наведені розрахунки цього коефіцієнта свідчать про їх відповідність теоретичному значенню.

В сучасних умовах нестабільного фінансового стану багатьох підприємств, можливості їхнього банкрутства особливого значення набуває систематична оцінка фінансової стійкості й стабільності підприємства, яка по досліджуваному підприємству представлена в табл.2.7.

Таблиця 2.7

Показники фінансової незалежності та структури капіталу ПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області

Назва показника	Нормативне значення	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	> 0,1	0,985	0,990	0,997
Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами	0,5-0,8	1,453	1,427	1,453
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0,3	0,489	0,548	0,587
Коефіцієнт фінансової залежності	< 1,9	1,008	1,005	1,011
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	> 0,5	0,992	0,995	0,989
Коефіцієнт фінансування (фінансової стабільності)	> 1	131,362	182,768	506,247
Коефіцієнт фінансового ризику (заборгованості)	< 0,2	0,008	0,005	0,002

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Із табл.2.7 видно, що за досліджуваний період всі коефіцієнтивідповідали нормативному значенню. Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами свідчить, що на 1 грн. оборотних активів за період 2021-2023 рр. припадало відповідно 98,5; 99; 99,7 коп. власних оборотних коштів, коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами вказує на достатність запасів для здійснення нормальної виробничо-господарської діяльності підприємства. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, що для фінансування поточної діяльності підприємства за досліджуваний період в обігу знаходилося відповідно 48,9; 54,8; 58,7 % власного капіталу. Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) вказує на незалежність підприємства за період 2021-2023 рр. від зовнішніх джерел фінансування. Коефіцієнт фінансової залежності показує, що на 1 грн. власних коштів в 2021-2023 рр. припадало 1,01 грн. загальної вартості майна підприємства. Коефіцієнт фінансової стабільності значно перевищував рекомендоване значення, що свідчить про відсутність проблем з платоспроможністю підприємства.Найбільш фінансово стійким підприємство було у 2023 р.

При оцінці ділової активності оцінюється ефективність використання матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, або іншими словами, вона показує наскільки ефективно підприємство використовує свої засоби. Проаналізуємо ці показники в табл.2.8.

Аналізуючи дані таблиці слід зазначити, що показники ділової активності підприємства за досліджуваний період не відповідають нормативному значенню. Позитивним є зростання коефіцієнтів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості. Збільшення коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості означає збільшення швидкості сплати заборгованості підприємству, зменшення продажу в кредит, а зростання коефіцієнта кредиторської заборгованості свідчить про підвищення швидкості сплати заборгованості підприємства. Зменшення

коефіцієнта оборотності оборотних активів призвело до збільшення тривалості їх обороту за 2021-2023 рр. на 122 дні.

Таблиця 2.8

**Показники ділової активностіПСП «Нива»
Голованівського району Кіровоградської області**

Назва показника	Нормативне значення, тенденції змін	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Коефіцієнт оборотності основних засобів	>3	0,986	0,896	0,936
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	>8	0,540	0,457	0,445
Коефіцієнтоборотності оборотних активів	>7	1,124	0,867	0,779
Тривалість обороту оборотних активів	<52	320,419	415,068	463,268
Коефіцієнтоборотності виробничих запасів	>8	0,959	0,858	0,918
Тривалість обороту виробничих запасів	<45	375,569	419,484	393,206
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Збільшення	5,938	6,086	8,450
Тривалість погашення дебіторської заборгованості	Зменшення	60,629	59,152	42,719
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Збільшення	101,419	84,505	144,569
Тривалість погашення кредиторської заборгованості	Зменшення	3,550	4,260	2,497
Коефіцієнт оборотності усіх активів	Збільшення	0,644	0,544	0,530
Тривалість одного оборогу усіх активів	Зменшення	558,940	661,237	681,219

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Враховуючи дані розрахунки керівництву підприємства необхідно знайти шляхи кращого використання основних і оборотних засобів.

Обов’язковою і важливою складовою фінансового аналізу має бути оцінка показників рентабельності підприємства. При даному аналізі оцінюється загальна ефективність вкладення коштів в дане підприємство. Показники прибутковості розглянемо в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Показники рентабельності ПСП «Нива»
Голованівського району Кіровоградської області, %

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Рентабельність активів	19,004	11,034	4,339
Рентабельність власного капіталу	19,126	11,105	4,375
Рентабельність реалізованої продукції за валовим прибутком	41,395	32,063	18,744
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	35,408	24,319	9,825
Рентабельність продукції (робіт, послуг)	70,634	47,195	23,067
Рентабельність виробничих фондів (загальна рентабельність)	31,093	19,506	8,684

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Загальноприйнятих значень рентабельності, на які можна орієнтуватись при аналізі, не існує, тому зростання вищезгаданих показників у динаміці за періодами звітності розглядається як позитивна тенденція. Аналізуючи показники табл.2.9 слід зазначити, що всі показники рентабельності за досліджуваний період мали чітко виражену тенденцію до зменшення. Так, на 1 грн. активів припадало в 2021-2023 рр. відповідно 19; 11; 4,3 коп. чистого прибутку, на 1 грн. капіталу власників – 19,1; 11,1; 4,4 коп., на 1 грн. виручки – 35,4; 24,3; 9,8 коп. В підсумку доцільно зауважити про те, що господарству постійно потрібно прагнути до того, щоб темпи зростання прибутку перевищували темпи зростання виручки, які, в свою чергу, перевищували б темпи зростання активів.

2.3. Оцінка фінансового забезпечення функціонування господарства

В умовах ринкової економіки розвиток підприємств та їх успішне господарювання можливе тільки при умові ефективного використання

фінансових ресурсів. Важливе місце при цьому посідає безпосередньо структура джерел фінансових ресурсів, оскільки забезпеченість підприємства власними або залученими коштами значно впливає на його платоспроможність та рівень конкурентоздатності.

Для дослідження тенденцій фінансового розвитку сільськогосподарських підприємств основна увага, на наш погляд, повинна бути приділена аналізу динаміки обсягу та структури капіталу, який залучався сільськогосподарськими підприємствами для забезпечення формування активів.

Розглянемо динаміку загальної суми та складу капіталу досліджуваного підприємства (табл.2.10).

Таблиця 2.10

Характеристика суми та складу капіталу, що використовувався ПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Загальна сума капіталу, що використовувався підприємством, тис. грн., у т.ч.:	106154	117979	122364
а) власного капіталу	105352	117337	122125
б) позикового капіталу	802	642	239
Питома вага в загальній сумі капіталу підприємства, відсотків:			
а) власного капіталу б) позикового капіталу	99,2 0,8	99,5 0,5	99,8 0,2
Темпи зміни суми капіталу порівняно з 2021 р., відсотків: а) загальної суми капіталу б) власного капіталу в) позикового капіталу	 100,0 100,0 100,0	 111,1 111,4 80,0	 115,3 115,9 29,8
Темпи зміни суми капіталу порівняно з попереднім роком, відсотків: а) загальної суми капіталу б) власного капіталу в) позикового капіталу	 100,0 100,0 100,0	 111,1 111,4 80,0	 103,7 104,0 37,2

Джерело: побудовано автором за даними підприємства

З наведених даних видно, що загальна сума капіталу, який використовувався ПСП «Нива»протягом досліджуваного періоду, мала

тенденцію до зростання. Вона зросла на 16210 тис. грн., або на 15,3%. При цьому необхідно зазначити, що сума використовуваного підприємством позикового капіталу за досліджуваний період зменшилась на 563 тис. грн., або на 70,2%.

Як свідчать дані табл. 2.10, питома вага власних коштів досліджуваного підприємства залишається вищою від нормативного значення (0,5), що не повинно призвести до зростання ризику у його господарській діяльності. Разом з тим недоліком використання власного капіталу є не використовувана можливість приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикових фінансових коштів. Таким чином, підприємство, що використовує лише власний капітал, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює одиниці), але обмежує темпи свого розвитку і не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал.

Узагальнюючи сказане, можна зазначити, що не існує однозначних критеріїв до розглянутих показників. Багато залежить від ринкової ситуації, репутації підприємства (неплатежів, порушення фінансової дисципліни). Загальною вимогою з боку кредиторів є обережність стосовно збільшення частки позикового капіталу підприємств. Вони віддають перевагу тим підприємствам, якімають велику частку власного капіталу.

Далі більш детально розглянемо динаміку структури власних коштів у складі пасиву балансу підприємства. Необхідність окремого розгляду статей власного капіталу пов’язана з тим, що кожна з них є характеристикою правових та інших обмежень здатності підприємства розпоряджатися своїми активами (табл. 2.11).

Аналіз структури власних коштів ПСП «Нива»свідчить, що основну їх частину становить нерозподіленийприбуток та резервний капітал. Щодо резервного капіталу, то він дає можливість сільськогосподарським підприємствам здійснювати страхування комерційних і фінансових ризиків.

Таблиця 2.11

Характеристика структури власних коштівПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області

Види власних коштів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Темпи зміни суми власного капіталу		
	Сума, тис. грн.	Пито-ма вага, %	Сума, тис. грн.	Пито-ма вага, %	Сума, тис. грн.	Пито-ма вага, %	2022 р. у % до 2021 р.	2023р. у % до 2022 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Зареєстрований (пайовий) капітал	35	0,0	35	0,0	35	0,0	100,0	100,0	100,0
Капітал у дооцінках	3736	3,5	3736	3,2	3736	3,1	100,0	100,0	100,0
Додатковий капітал	3495	3,3	3115	2,7	2689	2,2	89,1	86,3	76,9
Резервний капітал	17697	16,8	17697	15,1	17697	14,5	100,0	100,0	100,0
Нерозподілений прибуток (непо-критий збиток)	80389	76,3	92754	79,0	97968	80,2	115,4	105,6	121,9
Всього власних коштів	105352	100,0	117337	100,0	122125	100,0	111,4	104,1	115,9

Джерело: побудовано автором за даними підприємства

Аналогічно розглянемо динаміку структури позикових коштів, які використовувалопідприємство для забезпечення свого розвитку (табл.2.12).

З наведених у таблиці даних видно, що основу залучених позикових коштів сільськогосподарських підприємств становлять поточні зобов’язання і забезпечення.Серед поточних зобов’язань найбільшу питому вагу у 2021-2022 рр. посідаєпоточна кредиторська заборгованість за розрахунки з оплати праці, а в 2023 р. –за розрахунки зі страхування.

Таблиця 2.12

Характеристика структури позикових коштів, які використовувалисяПСП «Нива» Голованівського району Кіровоградської області

Види позикових коштів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення 2023 р. від 2021 р. (+,-)
	Сума, тис. грн.	Пито-ма вага, %	Сума, тис. грн.	Пито-ма вага, %	Сума, тис. грн.	Пито-ма вага, %	
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	-	-	-	-	-	-	-
Поточні зобов'язання і забезпечення у т.ч.:	802	100,0	642	100,0	239	100,0	-563
-короткострокові кредити банків	-	-	-	-	-	-	-
- векселі видані	-	-	-	-	-	-	
-поточна кредиторська заборгованість за:	696	86,8	548	85,4	239	100,0	-457
довгостроковими зобов'язаннями	-	-	-	-	-	-	-
товари, роботи і послуги	-	-	-	-	-	-	-
розрахунки з бюджетом	217	27,1	90	14,0	-	-	-217
розрахунки зі страхування	79	9,8	15	2,4	160	66,9	+81
розрахунки з оплати праці	400	49,9	443	69,0	79	33,1	-321
-поточнакредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	106	13,2	94	14,6	-	-	-106
-інші поточні зобов'язання	-	-	-	-	-	-	-
- доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-
Всього позикових коштів	802	100,0	642	100,0	239	100,0	-563

Джерело: побудовано автором за даними підприємства

Аналіз фінансового забезпечення досліджуваного підприємства дає підставу стверджувати, що актуальним для нього, особливо в сучасних умовах господарювання, є не тільки проведення оперативного та ретроспективного аналізу своєї діяльності, але й прогнозування потреби підприємства у фінансових ресурсах.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Удосконалення системи планування фінансових ресурсів

Ефективні дії в системі управління фінансовими ресурсами в значній мірі визначають успіх або невдачу будь-якого підприємства. При цьому результативність управління розкривається в здійсненні його функцій, серед яких у якості основних варто виділити: планування, організацію, облік, аналіз, регулювання, контроль. Важливість тих чи інших функцій управління визначається як сукупністю задач, що підлягають рішенню, так і тією економічною ситуацією, у якій зважуються поставлені задачі. При цьому останнім часом на перший план виходить функція планування, яка дозволяє не тільки намітити конкретні цілі, але й обґрунтувати шляхи їхнього досягнення. Разом з тим необхідно відзначити, що процес управління фінансовими ресурсами підприємства багатогранний, складний і припускає розробку різних планів, що тим чи іншим способом підлеглі головній меті – удосконаленню системи планування фінансових ресурсів.

Тому управління фінансовими ресурсами завжди вимагає прогнозів щодо фінансового забезпечення (іншими словами фінансового планування). Як правило, основу прогнозних рішень складають оцінки ефективності прийнятих рішень і аналіз наявної ресурсної бази, що дозволяють визначати напрямки та готувати конкретні рішення економічної політики.

До того ж фінансове планування як один з економічних методів управління сприяє не тільки раціональному й ефективному використанню наявних фінансових ресурсів, але й оптимальній побудові системи прийняття управлінських рішень у процесі здійснення тієї чи іншої діяльності підприємства.

Розглянемо основні принципи планування й існуючі підходи як до

планування в цілому, так і до управління фінансовими ресурсами підприємства, зокрема.

В даний час розроблено досить багато систем і методів планування, в основі яких знаходяться основні принципи, властиві, у тому числі, і системі управління фінансовими ресурсами підприємства, серед яких варто виділити такі як:

- погодженість і синхронність фінансових рішень у єдності соціальних, економічних і науково-технічних задач;

- обґрунтованість і оптимальність прийнятих підходів до рішення поставлених задач по управлінню фінансовими ресурсами;

- домінування стратегічних аспектів ухвалення рішення з урахуванням особливостей податкової політики держави;

- комплексність, єдність і повнота системи планування;

- гнучкість і еластичність прийнятих рішень у сфері управління фінансовими ресурсами;

- збалансованість матеріальних, трудових, фінансових, енергетичних ресурсів у процесі прийняття визначених управлінських рішень.

При цьому одним з основних є принцип безперервності планування, що забезпечує наступність і взаємозв'язок планів різної тривалості, що у сукупності складають різні обрії планування:

- поточне планування;

- перспективне планування;

- цільове планування.

Однак, як показують дослідження вітчизняних учених, більшість підприємств у своїй роботі керуються лише оперативними діями, тому що для підприємств процес реалізації, за допомогою тактичних і оперативних дій, важливіший, ніж етап розробки цих дій. Більш того, перспективне планування на рівні підприємства при адміністративно-командній системі управління не здійснювалося через відсутність необхідності в ньому в умовах відносно стабільного зовнішнього оточення. Перші роки розвитку України як

незалежної держави характеризувалися наявністю нелінійності інфляційних процесів, які відбуваються, що також обмежувало можливість застосування перспективного планування. Таким чином, широкий розвиток і використання методів планування з обліком їхніх основних принципів стало можливим у даний період часу.

У той же час, для рішення поставленої задачі варто також зупинитися на питаннях планування, що визначаються безпосередньо системою управління фінансовими ресурсами підприємства з урахуванням існуючих особливостей господарювання.

У першу чергу, це пов’язано з необхідністю узгодження прийнятих рішень з державним нормативно-правовим регулюванням фінансової діяльності підприємства.

Другою задачею, з якою приходиться зіштовхуватися в процесі прийняття рішень у сфері управління фінансовими ресурсами підприємства, принаймні, у даний період розвитку економічних відносин в Україні, є потреба в додатковому (позиковому) капіталі (фінансових ресурсах) для здійснення безпосередньо виробничої діяльності. Тут варто виходити з того, що цей капітал розподіляється:

- на короткострокові вкладення, що пов'язано з потребою в оборотних коштах для виконання поточної діяльності;

- на довгострокові вкладення – необхідні для забезпечення довгострокових програм і поповнення (відновлення) виробничих потужностей.

Третя задача заснована на необхідності узгодження і забезпечення взаємозв'язку фінансового планування зі здійсненням основних етапів виробничої діяльності підприємства.

Четверта задача випливає з інвестиційно-інноваційної спрямованості виробничої діяльності більшості підприємств, що підлягає одному з пріоритетних напрямків виходу з кризової ситуації – підвищенню конкурентоздатності вітчизняної продукції і виходу на світові ринки, і

обумовлено необхідністю:

- модернізації виробництва і впровадженням нових технологій;
- підвищення якості продукції, що випускається;
- розширення асортименту продукції;
- скорочення матеріалоємності й енергоємності продукції;
- оптимального використання фінансових ресурсів підприємства.

Таким чином, планування з метою ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства – це сукупність заходів, що сприяють раціональному використанню фінансових ресурсів підприємства.

Вважаємо за необхідне визначити, на нашу думку, три основні суб'єктивні перешкоди для ефективного планування.

Перша, найбільш важлива причина невдач – це характерний сьогодні для України пріоритет короткострокових показників над довгостроковими. На кожному підприємстві існує багато невідкладних завдань, які воно намагається вирішити в максимально короткий період часу. Але термінове – далеко не завжди найважливіше. Найбільш суттєвим служить визначення загального напрямку дій організації, її головних цілей, довгострокових завдань.

Друга причина зумовлена природою особистості менеджера. Багато із них мають ще дуже слабкі навички в плануванні.

Третя причина невдач у плануванні пов'язана із особистими властивостями спеціалістів із планування. У плановиків є знання для планової роботи, вони володіють сумою наукових методів, застосовуваних у цій роботі. У той же час спеціалістам із планування часто не вистачає самостійного погляду на практичну ситуацію. У результаті нерідко складаються плани, відірвані від господарської діяльності, на яку намагаються впливати плановики, а тому виникають протиріччя між керівниками і плановиками.

Аналітична інформація значно звужується, якщо немає можливості контролювати планові показники, нормативи, закладені в планах. Відсутність

планів або неякісне планування автоматично впливає на операційний менеджмент, що знижує рівень обліково-аналітичного забезпечення, вплив аналітичної функції знижується, бо звужується пошук резервів покращення фінансового стану підприємств. Зазначені причини свідчать, що фінансовий менеджмент сільськогосподарських підприємств перебуває в кризовому стані й потребує суттєвого удосконалення та розвитку.

Практика показує, що найдосконаліші форми планування не можуть бути ефективно задіяні без розробки і впровадження сучасних форм контролю. Правильно поставлений контроль має стратегічну спрямованість, орієнтовану на результати.

Значні зміни відбуваються у змісті, формах і методах контролю у нашій країні по мірі поглиблення і розширення економічних реформ. Ключове значення тут має організація багатопланового, послідовного і ретельного внутрішнього контролю, без якого важко вистояти на ринку в боротьбі з конкурентами.

Внутрішній контроль виступає як система заходів по забезпеченню нормальної роботи підприємства, насамперед у фінансовій сфері. Такого виду контроль здійснюється, як правило, адміністрацією підприємства. Крім того, існує бухгалтерський контроль. Зовнішній контроль за результатами діяльності підприємства з боку аудиторських організацій набуває подальшого розвитку і поширення.

Загострення проблеми удосконалення фінансового менеджменту пояснюється слабким фінансовим станом сучасних сільськогосподарських підприємств. На основі проведених нами досліджень можна зробити висновок про необхідність створення у сільськогосподарських підприємствах системи антикризового управління, а також управління конкурентоспроможністю продукції. Пропонуємо аналіз конкурентоспроможності розрізняти за складністю завдань, що ставляться (простий і складний), за спрямованістю (внутрішній і зовнішній), за рівнем, на якому він проводиться (стратегічний і операційний). Аналіз

конкурентоспроможності доцільно здійснювати за такими етапами, поданими на рис. 3.1.

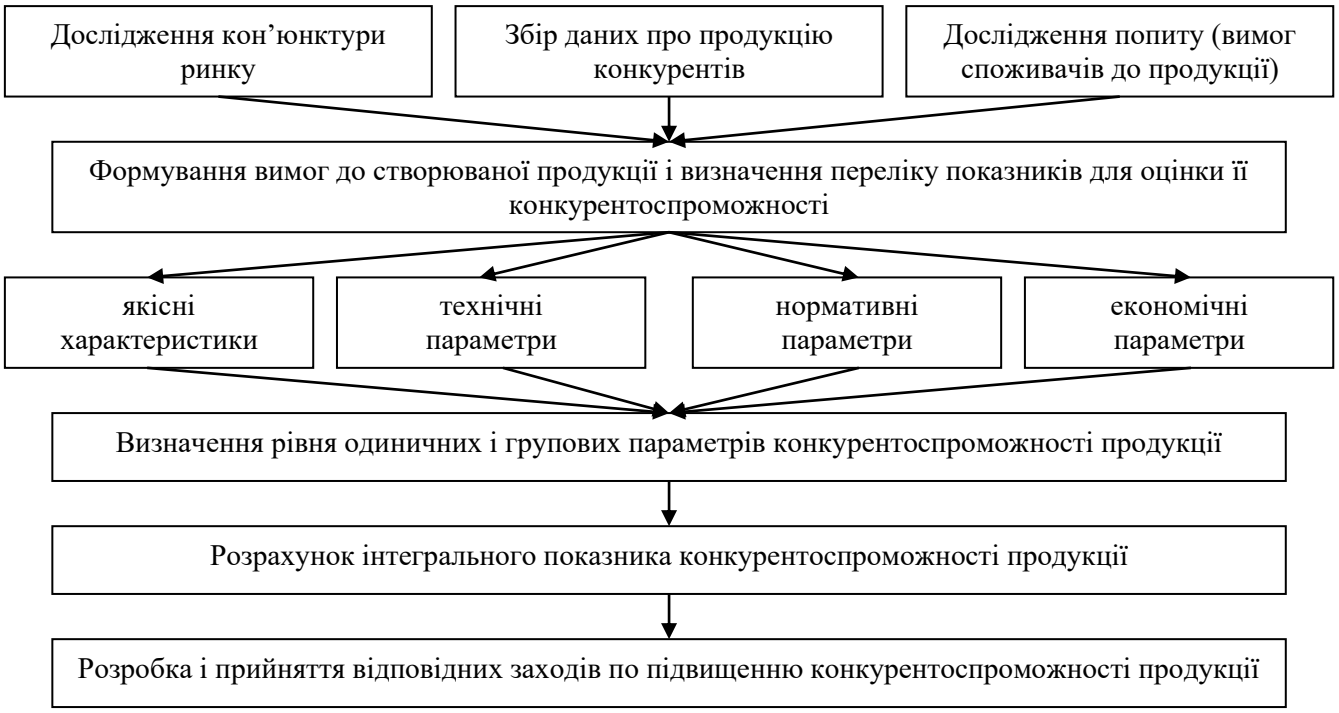

Рис. 3.1. Етапи аналізу конкурентоспроможності продукції

Джерело: побудовано автором

Конкурентоспроможність підприємства великою мірою залежить від його платоспроможності. Існує багато підходів до прогнозування фінансової неплатоспроможності суб'єктів господарювання. Будь-яка методика такої оцінки за своєю суттю є одночасно методикою прогнозування банкрутства.

Система раннього попередження та реагування – це особлива інформаційна система, з допомогою якої керівництво підприємства отримує інформацію про потенційну загрозу діяльності, яка може насуватися як із зовнішнього, так із внутрішнього середовища. Ця система спрямована на проведення комплексу заходів для запобігання фінансовій кризі та банкрутству підприємства. Існує багато підходів до прогнозування фінансової неспроможності суб'єктів господарювання. Будь-яка методика оцінки кредитоспроможності за своєю суттю є одночасно методикою

прогнозування банкрутства. У зарубіжній практиці досить поширеними є модель Альтмана та модель Спрінгейта [87, с.157-159].

Модель Альтмана розроблено в 1968 році. Вона має також назву „розрахунок Z-показника". Це 5-факторна модель, де факторами є окремі показники фінансового стану підприємства.

$$Z = 1,2\ A + 1,4\ B + 3,3\ C + 0,6\ D + 1,0\ E$$

Показник	Розрахункові складові
Z	інтегральний показник рівня загрози банкрутства
A	робочий капітал / загальна вартість активів
B	чистий прибуток / загальна вартість активів
C	чистий дохід / загальна вартість активів
D	ринкова капіталізація компанії (ринкова вартість акцій) / сума заборгованості
E	обсяг продажу / загальна вартість активів

Значення показника «Z»	Імовірність банкрутства
до 1,8	ДУЖЕ ВИСОКА
1,81 - 2,70	ВИСОКА
2,71-2,99	МОЖЛИВА
3,00 і вище	ДУЖЕ НИЗЬКА

Точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 95%. Розрахуємо вище перелічені складові. Покажемо розрахунок Z-показника ПСП «Нива», використавши фінансову звітність за 2023 р. Знаходимо окремі показники фінансового стану підприємства:

A = (71296-239) : 122364 = 0,5807;

B = 5214 : 122364 = 0,0426;

C = 53069 : 122364 = 0,4337;

D = 0 : 239 = 0;

E = 55568 : 122364 = 0,4541.

Підставивши отримані значення маємо:

Z = 1,2*0,5807 + 1,4*0,0426 + 3,3*0,4337 + 0,6*0 + 1,0*0,4541 =0,6968 + +0,0596 + 1,4312 + 0 + 0,4541 = 2,6417.

З отриманого розрахунку робимо висновок, що значення Z-показника дорівнює 2,6, а це означає, що ймовірність банкрутства ПСП «Нива»висока.

Модель Спрінгейта побудовано на підставі дослідження впливу 19 фінансових показників. Вважається, точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92%, однак з часом цей показник зменшується.

$$Z = 1,03\ A + 3,07\ B + 0,66C + 0,4D\ ,$$

Якщо Z < 0,862, то підприємство є потенційним банкрутом.

Показник	Розрахункові складові
A	робочий капітал / загальна вартість активів
B	прибуток до сплати податків та відсотків / загальна вартість активів
C	прибуток до сплати податків / короткострокова заборгованість
D	обсяг продажу / загальна вартість активів

Покажемо розрахунок Z-показника ПСП «Нива»за цією моделлю. Отримали наступні показники:

A = (71296-239) : 122364 = 0,5807;

B = 5214 : 122364 = 0,0426;

C = 5214 : 239 = 21,8159;

E = 55568 : 122364 = 0,4541.

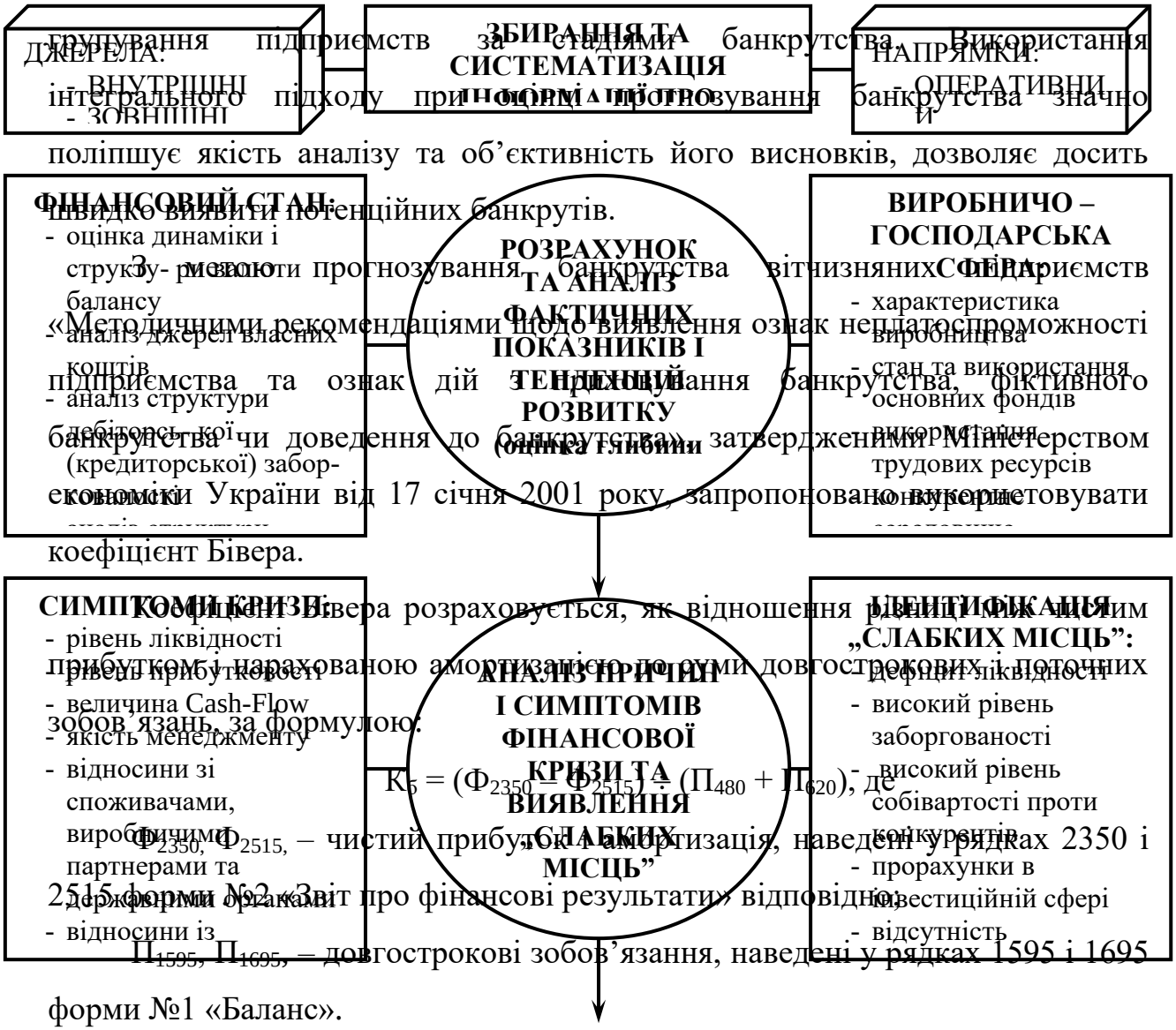
Підставивши отримані значення, маємо:

Z = 1,03*0,5807 + 3,07*0,0426 + 0,66*21,8159 + 0,4*0,4541 = 0,6968 + +0,1308 + 14,3985 + 0,1816 = 15,4077.

За обмеженням, якщо Z<0,862, то підприємство є потенційним банкрутом. У нашому випадку показник становить 15,4. Отже, для ПСП «Нива» характерний задовільний фінансовий стан.

Зарубіжна практика використання цих моделей свідчить, що спрогнозувати ймовірність банкрутства за ними можливо на один рік з точністю до 90%, на два – 70%, на три – 50 відсотків. Проте ці моделі не враховують у повній мірі особливості вітчизняних сільськогосподарських підприємств та притаманних їм форм організації бізнесу.

Дослідженнями встановлено, що застосування розроблених за кордоном моделей для прогнозування банкрутства українських сільськогосподарських підприємств дають недостовірні результати. Тому виникає необхідність у розробці адекватних прогнозних моделей з метою групування підприємств за стадіями банкрутства. Використання інтегрального підходу при оцінці прогнозування банкрутства значно поліпшує якість аналізу та об'єктивність його висновків, дозволяє досить швидко виявити потенційних банкрутів.

З метою прогнозування банкрутства вітчизняних підприємств «Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», затвердженими Мінекономіки України від 17 січня 2001 року, запропоновано використовувати коефіцієнт Бівера.

Коефіцієнт Бівера розраховується, як відношення різниці між чистим прибутком і нарахованою амортизацією до суми довгострокових і поточних зобов'язань, за формулою:

$$К_Б = (Ф_{2350} - Ф_{2515}) \div (П_{480} + П_{620}),$$ де

$Ф_{2350}$, $Ф_{2515}$, – чистий прибуток і амортизація, наведені у рядках 2350 і 2515 форми №2 «Звіт про фінансові результати» відповідно;

$П_{1595}$, $П_{1695}$, – довгострокові зобов'язання, наведені у рядках 1595 і 1695 форми №1 «Баланс».

Ознакою формування незадовільної структури балансу є таке фінансове становище підприємства, у якого протягом тривалого часу (1,5 – 2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2, що відображає небажане скорочення частки прибутку, який не направляється на розвиток виробництва. Така тенденція в кінцевому випадку призводить до незадовільної структури балансу, коли підприємство починає працювати в борг і його коефіцієнт забезпечення власними засобами стає меншим 0,1.

Розрахувавши коефіцієнт Бівера для ПСП «Нива»за останні два роки, ми встановили, що в 2022 році він складає:

$$К_б = (12365 – 2084) ÷ (0 + 642) = 16,0140,$$

а в 2023 році:

$$К_б = (5214 – 1921) ÷ (0 + 239) = 13,7782$$

Проведені розрахунки показали, що за досліджуваний період даний коефіцієнт в підприємстві хоч і мав тенденцію до зменшення, але його значення свідчить про задовільну структуру балансу.

Робота з прогнозуванням банкрутства повинна бути організована як на самому підприємстві, так і за його межами.

Пропонується у спеціалізовані форми звітності сільгосппідприємств ввести систему показників фінансового стану підприємства, а саме показники (із зазначенням їх нормативних обмежень) *платоспроможності*: коефіцієнти абсолютної ліквідності (>0,2-0,25), проміжної ліквідності (>=1), покриття балансу (>2-2,5), відношення активів (=1) та *фінансової стійкості*: коефіцієнти автономії (>0,5), маневреності (>0,5), забезпечення запасами і витратами (0,5-0,8), співвідношення власних і залучених засобів (<1), ймовірності банкрутства (>=2,71 за моделлю Альтмана і >0,862 за моделлю Спрінгейта).

Така інформація необхідна не тільки управлінському персоналу, а й акціонерам, власникам земельного та майнового паю, інвесторам, кредиторам, банкірам. Вірно відмічає М.Ф. Огійчук: «Метою фінансової звітності є забезпечення загальних інформаційних потреб широкого кола користувачів, які покладаються на неї як на основне джерело інформації під час прийняття економічних рішень»[88].

Головне значення прогнозування банкрутства полягає у своєчасній розробці контрзаходів, спрямованих на подолання на підприємстві негативних тенденцій. Система раннього попередження та реагування може бути організована як на самому підприємстві, так і за його межами, наприклад на базі консалтингової фірми, котра обслуговує це підприємство.

3.2. Модель формування оптимальної структури джерел фінансових ресурсів

Підприємство при формуванні структури джерел фінансування будує її, виходячи із своїх цілей або критеріїв оптимізації (у випадку якщо оптимальна структура фінансових ресурсів уже сформульована). Подібних цілей може бути декілька, і тоді комбінація використовуваних фінансових ресурсів буде визначатися комбінацією цих цілей.

Зазначимо, що деякі цілі, установлені підприємством, не передбачають досягнення цільової (оптимальної) структурі фінансових ресурсів. Такими цілями є, наприклад, зростання доходів власників від участі їх капіталу у підприємстві, збереження контролю над підприємством, деякі інші цілі.

У цій ситуації, яка характеризується тим, що власники не визначили пріоритетів оптимальної структури фінансових ресурсів, керівництво підприємства має можливість наполягати на встановленні цільової структури джерел фінансування. У цьому випадку, у відповідності до сучасних теорій діяльності фірми, керівництво зацікавлено у залученні якомога більшогообсягу фінансових ресурсів за прийнятною вартістю. Прагнення залучитинайбільшу кількість фінансових ресурсів за прийнятною ціною може забезпечити подальший розвиток підприємства максимальними темпами при збереженні певного (прийнятного для власників) рівня прибутковості.

Припустимо, що на початку діяльності підприємство функціонує тільки за рахунок власних фінансових ресурсів, тобто частка позикових коштів дорівнює нулю. Керівництво, діючи на підставі обраного цільового орієнтиру почне акумулювати позикові кошти з метою забезпечити розвиток підприємства. Залучення позикових фінансових ресурсів буде тривати доти, поки рентабельність діяльності підприємства дозволить сплачувати відсотки за користування кредитами.

При зростанні кількості позикових коштів плата за користування ними

зростатиме, це призведе до зростання ціни на власний капітал. Відповідно до теорії витрат, пов'язаних з можливим банкрутством, ризик банкрутства зросте. Це спричинить наближення середньозваженої ціни капіталу до рентабельності підприємства. У цьому випадку наступне зростання кількості використовуваних ресурсів буде меншпривабливим.

При досягненніпевної мінімальної різниці, залучення позикових коштів припиниться, тому що, з одного боку, підприємству буде невигідно використовувати додаткові позикові кошти тому що їх вартість зростатиме. З іншого боку, у певний момент власники позикових коштів можуть самівідмовитись від надання коштів підприємству. Якщо, інвестор вважатиме, що надання певної кількості позикових ресурсів докорінним чином погіршить стан підприємства і як наслідок знизить доходи інвестора, то він відмовиться від фінансування.

Із зазначеного виходить, що підприємству немає необхідності постійно здійснювати моніторинг поточної структури капіталу, а необхідно намагатися залучити додатковий позиковий капітал. Якщо у нього це виходить (за умови того, що підприємство є прибутковим і залишаєтьсятаким після залучення додаткового обсягу позикових коштів), то зростання частки позикового фінансування здатне збільшити вартість підприємства. Як тільки підприємство стикається з цими проблемами, то це означає, що воно фактично вичерпало свій резерв, наблизившись до максимального значення частки позикових коштів на даному етапі свого розвитку.

При цьому витрати на моніторинг поточної ситуації підприємство поділяє із потенційними інвесторами, тому що останні, у відповідь на запит підприємства щодо додаткової кількості фінансових ресурсів, проводять аналіз поточного стану підприємства.

Для подальшого розширення своєї діяльності підприємству необхідно збільшити величину власного капіталу. Це може бути зроблено або за рахунок накопичення нерозподіленогоприбутку, або за рахунок збільшення власного капіталу, тобто за рахунок залучення додаткових фінансових

ресурсів від власників.

Збільшення власного капіталу призводить до зниження частки позикових фінансових ресурсів і збільшує кредитоспроможність підприємства збільшуючи, тим самим, фінансову незалежність підприємства. Сучасні економічні словники під кредитоспроможністю розуміють такий фінансово-господарський стан підприємства, який дає інвестору впевненість в ефективному використанні підприємством позикових коштів, а також у його здатності й готовності повернути ці кошти у відповідності до обумовлених вимог. Зростання кредитоспроможності забезпечує надходження додаткових позикових коштів і цикл повторюється.

На наш погляд, основні етапи подібного циклу мають наступний вигляд.

1. Підприємство залучає додаткові позикові кошти доти, поки це залишаєтьсяприбутковим (з урахуванням процентних виплат) і поки в нього існує така можливість.

Прибутковість при цьому визначається як перевищення прибутку до відрахування відсотків і податків суми процентних платежів. Якщо прибуток перевищує процентні платежі, то підприємству вигідно розвиватися за рахунок позикових фінансових ресурсів. Якщо прибуток менше, то господарюючий суб’єкт нестиме збитки і залучення додаткових позикових коштів знизить вартість підприємства.

2. Після досягнення того стану, коли підприємство не може віднайти позикові кошти за прийнятною ціною (що свідчить про перевантаженість підприємства боргами у порівнянні з величиною власного капіталу), підприємство має збільшувати суму власного капіталу. Сума зростання власного капіталу має бути такою, щоб збільшити кредитоспроможність підприємства і тим самим повернути вартість пропонованих йому позикових коштів на попередній рівень.

3. У подальшому підприємство знову може розвиватись за рахунок позикових коштів, поки не дійде того стану, коли не матиме можливості

заплатити за вартість позикових ресурсів. Графічне відображення такого циклу нами запропоновано і представлено на рис. 3.2.

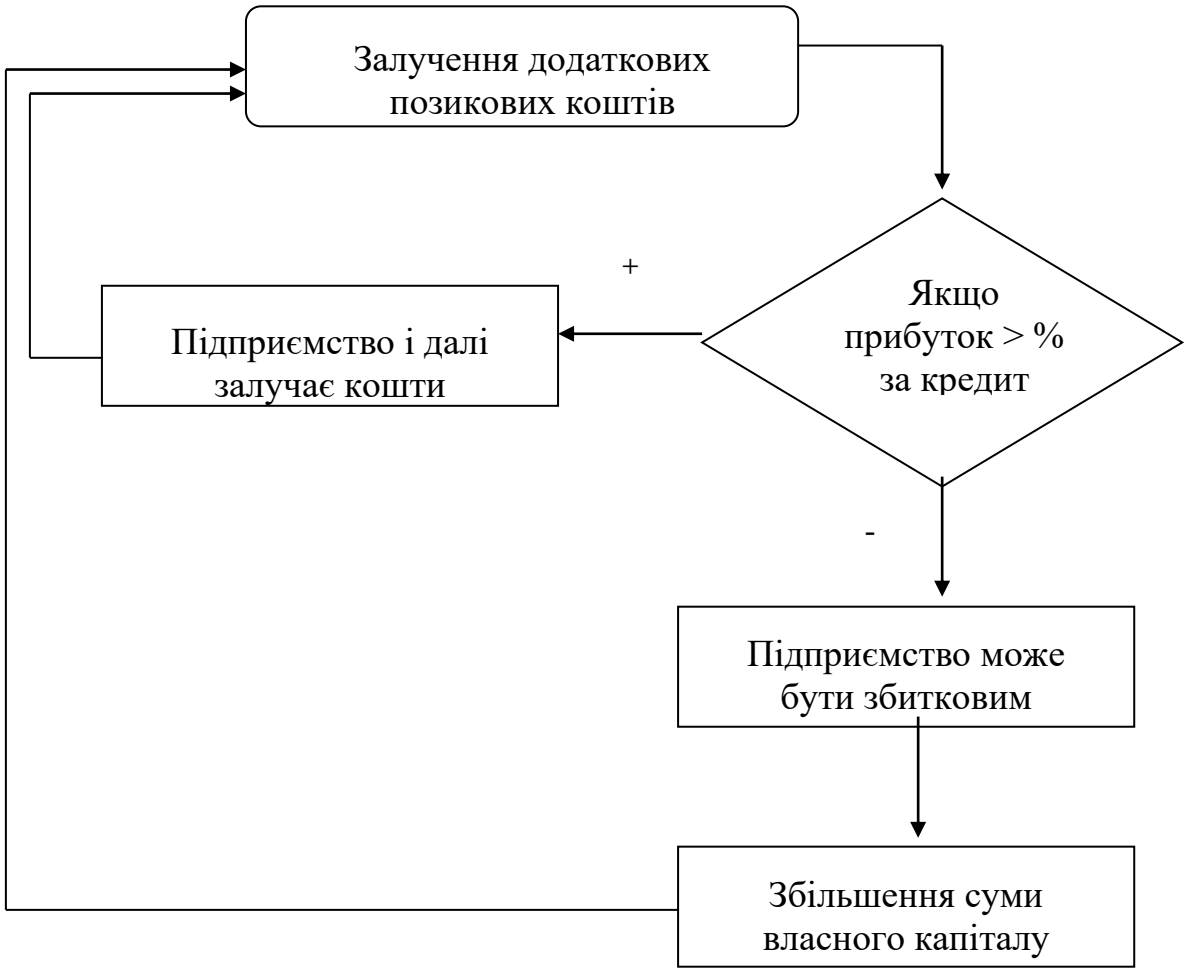

Рис. 3.2. Оптимізація співвідношення власного і позикового капіталу

Джерело: побудовано автором

Представлена схема формування джерел фінансових ресурсів підприємства, передбачає, що підприємство переходить до наступного кроку, тільки тоді, коли вичерпані всі можливості попереднього. Тобто, підприємство не намагається збільшувати свої боргові зобов'язання, істотно збільшуючи тим самим їхню вартість, з таких причин.

По-перше, зростання вартості позикових коштів і, отже, збільшення платежів за користування позиковими ресурсами негативно позначиться на вартості всього підприємства.

По-друге, вибравши всю доступну кількість позикових ресурсів, підприємство, якщо йому будуть потрібні додаткові кошти для реалізації інвестиційних можливостей, ризикує опинитись в ситуації нестачі фінансових коштів.

З цих причин підприємство повинно не допускати істотного збільшення ціни використовуваних позикових коштів, і переходить до стадії збільшення власного капіталу, не чекаючи, коли загальна сума платежів за використання позикових фінансових ресурсів наблизиться до розміру чистого прибутку.

Оскільки при кожному новому циклі підприємство виходить на більш високий рівень свого розвитку, то гранична частка позикових фінансових ресурсів у загальномуобсязі фінансових ресурсів (при досягненні якої зростаннявеличини позикових коштів припиняється) щоразу вище попередньої.

Якщо цільова структура джерел фінансування визначена, то подібні цикли повторюються до моменту її досягнення. У випадку, коли власники підприємства не сформулювали оптимального співвідношення джерел фінансування, і керівництво прагне максимізувати обсяг фінансових ресурсів у своєму розпорядженні, або коли цільова структура недосяжна, повторення циклів відбувається доти, поки через певну їх кількість підприємство не зустрінеться з додатковими (загальними) обмеженнями, які висуваються ринком. Ці обмеження свідчать про те, що, на думку значного числа різних інвесторів, дане підприємство наблизилось до межі, після якої його вартість почне знижуватися із зростанням частки позикових коштів.

Підприємство стикаєтьсяз реакцією ринку, який своїми діями показує, що подальше зростаннячастки позикових фінансових ресурсів неможливе, оскільки вигоди, які одержить від цього підприємство, не зможуть перевищити зростання витрат, пов’язаних з використанням позикових коштів.

У цьому випадку підприємство наближається до того максимального

співвідношення позикових і власних коштів, перевищення якого, з точки зору власників фінансових ресурсів, спричинить різке погіршення коефіцієнта фінансової незалежності підприємства (відношення власного капіталу до загальногообсягуфінансових ресурсів у розпорядженні підприємства).

У подальшому підприємству для досягнення обраної цільової структури джерел фінансування (якщо структура визначається власником) або для залучення якомога більшого обсягу фінансових ресурсів за прийнятною вартістю (якщо власник має інші цілі) необхідно зберігати приблизно рівну пропорцію додатково залучених власних і позикових ресурсів.

Пропонований авторський підхід до структури джерел фінансування полягає в циклічній динаміці описуваного процесу, у наявності обмежень, що виникають у процесі розвитку підприємства й граничного значення частки позикового фінансування. Таким чином, методика оптимізації і визначення цільової структури джерел фінансування представляє собою цикл із певних етапів, які схематично представлені на рис. 3.3.

Довгострокова динаміка підприємства, яке розвивається, складається із сукупності ряду наведених вище циклів і може бути охарактеризована таким чином.

Перший етап передбачає вибір критерію оптимізації й визначення цільової структури джерел фінансування.

Метою першого етапу є визначення керівництвом підприємства частки позикових коштів, яку воно намагається максимізувати. Наші дослідження показали, що сільськогосподарські підприємства у своїй більшості не мають чітко визначеної програми оптимізації структури джерел фінансових ресурсів. Використання капіталу йде спонтанно, тобто підприємство не визначає наперед, з якими джерелами фінансових ресурсів воно буде працювати на протязі певного періоду. Тому при виборі критерію оптимізації підприємства мають розробляти чітко визначену на певний період структуру джерел фінансування, документально зафіксовану власниками підприємства.

Якщо структура джерел фінансування на підприємстві визначена, то підприємство вільно працює з інвесторами. В процесі використання позикових коштів відбувається порівняння досягненої структури джерел фінансових ресурсів з цільовою структурою.

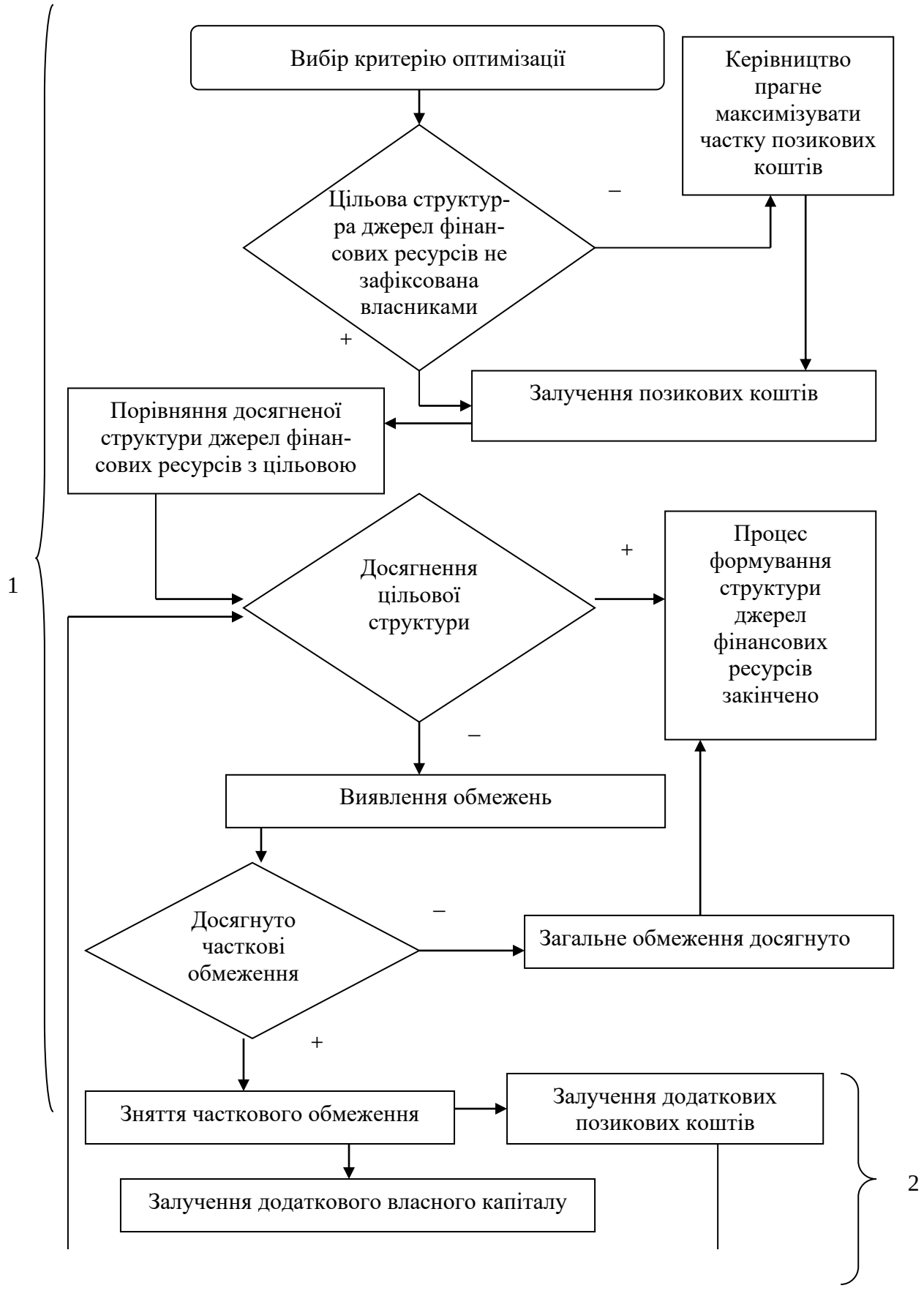

Рис. 3.3. Модель визначення оптимальної структури джерел фінансування

Джерело: побудовано автором

При досягненні цільової структури вважається, що процес формування структури джерел фінансових ресурсів на підприємстві закінчено. При умові, що цільова структура не досягнута, відбувається виявлення обмежень (законодавчих, галузевих, ринкових).

Обмеження визначаються сукупністю зовнішніх умов, у яких функціонує підприємство. Узагальнення існуючих підходів дозволяє виділити такі типи обмежень на структуру джерел фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів:

- законодавчі;

- галузеві;

- обмеження, висунуті суб'єктами ринку капіталу.

Законодавчі обмеження поділяються на:

- обмеження, пов'язанізістроками залучення і використання різних видів фінансових ресурсів;

- обмеження, пов'язані з особливостями оподаткування

Розглянемо кожне із цих обмежень окремо.

Обмеження, пов'язанізістроками залучення й використання різних видів фінансових ресурсів повинні задовольняти формальній умовіфінансової заможності підприємства, тому що у протилежному випадку проти нього може бути порушено справу про банкрутство.

Отже, господарюючий суб'єкт повинен уважно ставитися до строків сплати різних зобов'язань, у протилежному випадку його діяльність може бути припинена за рішенням суду відповідно до Закону України « Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Говорячи про затримку платежів, ми маємо на увазі затримки платежів не пов'язані з фактичним банкрутством підприємства. У цьому випадку мова йде, або про технічні затримки платежів або про навмисне рішеннявикористати кошти саме цього джерела фінансування оскільки це визначено доцільністю позиції підприємства.

Найбільшою мірою вплив саме цієї особливості законодавства

стосується позикових коштів і, особливо, до залучених коштів, через найменш чітке (у порівнянні з іншими видами позикових коштів) визначення строків їх використання.

Наприклад, при недотриманні строків розрахунків з постачальниками, які, надаючи відстрочення платежу, частково фінансують діяльність свого покупця, підприємство буде змушеноплатитиїм штрафи й пені, що зазвичай робить подальше використання цього джерела неефективним. Теоретично можливо, що підприємству все ж таки буде вигідно користуватися цими фінансовими ресурсами ще певний час. Прикладом подібної ситуації є підприємство, яке відчуває дефіцит фінансових ресурсів і не спроможне залучитикошти з інших джерел. Якщо цей дефіцит носить тимчасовий характер і не пов'язаний з об'єктивним банкрутством підприємства, то для фінансування своїх поточних потреб воно може використовувати саме ці залучені кошти.

Приймаючи таке рішення, підприємство погоджується на більш високу вартість цього джерела у порівнянні ізсередньоринковою. Але при цьому підприємству варто брати до уваги той факт, що максимальний строк використання даних коштів не може перевищувати певного періоду з моменту прострочення платежу. У протилежному випадку існує значний ризик часткової або навіть повної втрати контролю над фінансовими потоками підприємства внаслідок можливого звернення боржника до суду. Незважаючи на те, що підприємству, яке перебуває в подібних умовах, може бути вигідно користуватися залученими коштами більше визначеного періоду, платячи при цьому за їх використання, йому буде необхідно повернути їх у зазначенийтермін, щоб запобігти своєму можливому банкрутству.

Галузеві обмеження на структуру фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів пов'язані з розбіжністю в структурі і тривалістю виробничо-збутових циклів, характерних для кожної галузі (наприклад, сезонність). Подібні обмеження, які враховують галузеву специфіку, виділяються

практично всіма фахівцями в галузі фінансів підприємств. Узагальнюючи існуючі підходи, відзначимо основні моменти:

- по-перше, чим більше період, на який заморожуються кошти підприємства у зв'язку з виробничою необхідністю (будівництво, незавершеневиробництво, запаси, дебіторська заборгованість тощо), тим більшою повинна бути частка довгострокових джерел фінансування. У протилежному випадку зростає ризиквтрати платоспроможності підприємства;

- по-друге, чим вищою є додана вартість, вироблена підприємством, тим меншою має бутичастка позикових коштів, які надаються йому кредиторами, тобто тим меншою будеступінь фінансування поточноїдіяльності підприємства за рахунок поточних зобов'язань;

- по-третє, якщо внутрішньогалузева кооперація є достатньо розвинутою, то підприємству необхідний меншийобсягкоштів для фінансування своїх активів (як основних коштів, так і запасів, сировини, палива й матеріалів).

Обмеження, висунуті суб'єктами ринку капіталу. Оскільки ці обмеження визначають граничну величину певного джерела, то їх існування впливає на структуру джерел фінансових ресурсів підприємства.

Прикладом цього можуть бути кредитні обмеження, за визначенням словника економічних термінів як адміністративні або законодавчі, прямі й непрямі обмеження обсягів кредитування з боку комерційних банків. Виконуючи вимоги законодавства або свої внутрішні вимоги, банки не кредитують підприємства, які не підпадають під певні вимоги.

До цієї ж категорії відносяться обмеження, пов'язані з недостатньою розвиненістю самого ринку капіталу. Їх дія проявляється у відносному дефіциті фінансових ресурсів, доступних підприємству у порівнянні з ринками капіталу розвинених країн. З цієї причини підприємства, яким необхідно довгострокове банківське фінансування, змушені застосовувати механізм послідовного перекредитування, тобто брати кілька

короткострокових кредитів підряд. Подібне рішення не зовсім зручно, тому що підприємству хоч тимчасово, але доводитьсявідволікатикошти з обороту для виплат по черговому кредиту до одержання коштів від наступного. Негативним моментом подібної практики є також більш високі організаційні видатки, пов’язані з одержанням позикового фінансування (додаткові витрати на оформлення документів; витрати, пов’язані з додатковими переводами коштів від підприємства до банку і навпаки тощо) Крім цього, для підприємства, що використовує подібну практику, завжди існує ймовірність того, що банк відмовить йому у виділенні чергового кредиту. Це спричинить дефіцит фінансових ресурсів і негативно позначиться на платоспроможності підприємства.

Таким чином, господарюючий суб’єкт при виборі джерел фінансування повинен брати до уваги можливі обмеження, пов’язані з недостатньою розвиненістю фондового ринку. У випадку неможливості вийти на фондовий ринок, підприємству буде необхідно самостійно знайти інвестора, що може зайнятипевну кількість часу і додаткові видатки. Крім цього, плата за надання кредиту, імовірно, буде вищою засередньоринкову. Це може змусити підприємство переглянути раніше прийнятерішення про відмову від даного джерела фінансових ресурсів.

До категорії обмежень, які висуваються суб’єктами ринку капіталу до підприємства, може бути включене обмеження, пов'язане з відсутністю кредитної історії підприємства-позичальника. Прагнучи залучитикошти комерційних банків, нове підприємство або підприємство, раніше не вдавалось до кредитування, може зіткнутисяз відмовою у наданні кредиту, або зпідвищеними процентними ставками. Ці обмеження можуть бути такими:

- обмеження на суму виданого кредиту;
- обмеження на строк виданого кредиту;
- обмеження на використання виданого кредиту (цільове кредитування);

- обмеження на процентну ставку (не нижче ніж);
- комбінація декількох або всіх зазначених обмежень.

Подібні обмеження існують також і для власного капіталу, але дещо в іншому вигляді. Найбільш істотним є обмеження на суму існуючого власного капіталу підприємства, та капіталу який потенційні власники готові надати підприємству.

Необхідно сказати, що наведені обмеження (як для власного капіталу, так і для позикових коштів) не визначаються тільки розміром підприємства. Підтвердженням цьому є те, що в рамках однієї й тієї ж галузі підприємства, подібні за розмірами, можуть мати різну структуру джерел фінансових ресурсів (і, відповідно, різну частку позикового фінансування).

У процесі свого розвитку підприємство знімає для себе обмеження, одержуючи можливість залучати додаткові фінансові ресурси (як власні, так і позикові). За своєю суттю дані обмеження (як для позикових, так і для власних коштів) є частковими, тобто обмеженнями, пов'язаними з особливостями етапів розвитку господарюючого суб'єкта. У вигляді часткових обмежень можуть виступати обмеження, висунуті суб'єктами ринку капіталу (наведені вище), галузеві обмеження, пов'язані з виробничою кооперацією та інші.

Такі обмеження, як, наприклад, законодавчі, галузеві, пов'язані з особливостями виробничого циклу, деякі обмеження, висунуті суб'єктами ринків капіталу, є для підприємства загальними. Вони не можуть бути змінені внаслідок дій підприємства й визначаються винятково зовнішнім середовищем.

Розподіл обмежень на часткові й загальнінаведено в наступній таблиці (табл. 3.1).

Таким чином, існування загальних обмежень накладає на процес формування структури джерел фінансових ресурсів підприємства певні особливості. Ці обмеження у різному ступені є активними для підприємств різних галузей, різних форм власності й різних розмірів.

Таблиця 3.1

Класифікація обмежень, які впливають на формування структури джерел фінансових ресурсів

Обмеження	Вид обмеження за класифікацією загальні / часткові
Законодавчі (всі)	Загальні
Галузеві, пов’язані з особливостями технологічних процесів	Загальні
Обмеження, які висуваються суб’єктами ринку капіталу, у тому числі:	Часткові
обмеження на суму виданого кредиту;	Часткові
обмеження на строк виданого кредиту;	Часткові
обмеження на використання видного кредиту (цільове кредитування);	Часткові
обмеження на процентну ставку (не нижче чим);	Часткові
комбінація декількох або всіх зазначених обмежень.	Часткові

Джерело: побудовано автором

Підприємство визначає свою оптимальну структуру джерел фінансових ресурсів враховуючи певні фактори. Цими факторами є вартість різних джерел фінансування, величина витрат, пов'язаних з можливою неспроможністю або банкрутством, величина витрат пов’язаних з конфліктом інтересів між власниками і кредиторами, конфліктом інтересів між власниками і менеджментом підприємства, відмінність між сприйняттям інформації власниками і менеджментом підприємства, особливості ринків, на яких працює підприємство.

При цьому, прагнучи до обраної оптимальної структури джерел фінансових ресурсів, підприємство стикаєтьсяз різними обмеженнями, які впливають як на співвідношення різних джерел фінансування безпосередньо, так і на максимально можливі обсяги коштів, які підприємство може залучити з одного джерела. Через те, що істотність цих обмежень знижується внаслідок успішного розвитку підприємства (не обов'язково, пов'язаного із зростанням масштабів діяльності) є доцільним віднести їх до класу часткових обмежень.

У тому випадку, коли ці обмеження повністю або частково будуть задоволені, то відбувається подальше залучення додаткових коштів. Тобто, на другому етапі відбувається залучення позикових коштів, після чого їхня частка досягає певного рівня.

Частка позикових джерел фінансування може бути охарактеризована як максимальна для підприємства в даний момент, але яка знаходиться нижче за максимально можливу, наприклад, середньогалузеву. Підприємство може залучити лише такі кошти, які перевищують прибутковість інвестиційних проектів підприємства.

Важливимє те, що дія обмежень поширюється як на позикові кошти, так і на власний капітал. Відносно позикових коштів дія обмеження проявляється, у вигляді існування граничного рівня позикових коштів у загальномуобсязі використовуваних фінансових ресурсів. Стосовно власного капіталу діячасткового обмеження полягає в тому, що величина власних коштів, сформованих на етапі створення підприємства (пайовий капітал тощо), розглядається власниками підприємства як та гранична сума, яку вони готові інвестувати на даному етапі його розвитку.

Маючи певну позитивну історію розвитку, дане підприємство стає більшпривабливим для інвесторів, що проявляється в їхньому бажанні інвестувати в нього додаткові кошти.

Підприємство матеріалізує дане бажання, насамперед, збільшенням власного капіталу (наприклад, за рахунок додаткових внесків учасників), що підвищує його кредитоспроможність і дозволяє йому залучати додаткові позикові фінансові ресурси. Це викликає подальше збільшення частки позикового фінансування.

Альтернативою для підприємства може бути те, що воно може не залучати додаткового власного капіталу, а замість цього здійснювати фінансування свого розвитку за рахунок позикових ресурсів. Але в цьому випадку перевантаженість позиковими коштами відбудеться раніше, ніж у випадку попереднього збільшення власних коштів. Отже, підприємству

вигідніше спочатку залучити капітал власників, а потім звертатися до позикового фінансування.

Особливо необхідно відзначити, що в довгостроковому періоді частка позикового фінансування у загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства буде знижуватися. Причиною цього є те, що підприємство переходить у заключну фазу свого життєвого циклу. Це виражається в зниженні ділової активності, скороченнівиторгу від реалізації продукції і проявляється, з одного боку, у відсутності можливості платити відсотки по позикових коштах, а з іншого боку, у виникненні знятих раніше часткових обмежень і небажанні власників позикових коштів надавати їх підприємству.

Тобто, підприємство, у якого не сформульовані вимоги до структури джерел фінансування, тобто не визначена їх цільова (оптимальна) структура, може використати зазначену модель як інструмент формування структури джерел фінансових ресурсів.

Таким чином, додержуючись розробленої нами моделі визначення оптимальної структури джерел фінансових ресурсів, підприємство, не залежно від того, є у нього зафіксована цільова структура джерел фінансових ресурсів, чи її не має, може сформувати оптимальну для себе структуру джерел фінансових ресурсів на найвищому рівні. Тобто, буде визначено оптимальне співвідношення власного капіталу й позикових коштів. При цьому, в основі цієї моделі закладені основні теоретичні положення сучасної фінансової школи, що робить її актуальною і дозволяє враховувати фактори зовнішньої середи, які впливають на процес формування джерел фінансових ресурсів підприємства, а також брати до уваги цілі підприємства в галузі фінансування і наявність різних обмежень. Саме ці особливості визначають наукову новизну розробленої моделі та її актуальність для використання на практиці. При цьому розроблена модель є простою у використанні і дозволяє здійснювати обґрунтовані рішення в галузі діяльності підприємства із залученням відносно невеликого обсягу необхідної інформації.

Методика визначення структури джерел фінансових ресурсів та

відповідності її ознакам оптимальності має включати такі етапи:

- порівняння фактичної і розрахункової (оптимальної) частки власного капіталу;

- порівняння фактичної і критичної величини власного капіталу;

- виявлення відповідності фактичного обсягу продажів мінімально допустимому, для безпечного залучення позикового капіталу;

- розрахунок позикового потенціалу;

- розгляд відповідності структури пасивів структурі активів, з метою виявлення напрямків для можливої фінансової реструктуризації.

Модель процесу управління структурою джерел фінансових ресурсів з використанням інструментарію фінансового і виробничого менеджменту представляє собою блок-схему з поділом проведеним на основі критерію оптимальності. У відповідності з розробленою моделлю передбачається два варіанта управління: 1) при оптимальній структурі пасивів – дотримання оптимальності; 2) при неоптимальній структурі пасивів – їх реструктуризація. На основі аналізу по критерію ліквідності та платоспроможності розробляється фінансова стратегія господарства.

На основі одержаних результатів оптимізації модель процесу управління формуванням джерел фінансових ресурсів матиме наступний вигляд (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Модель процесу управління структурою джерел фінансових ресурсів господарства

Джерело: побудовано автором

3.3. Напрями розвитку обліково-аналітичного забезпечення в системі фінансового менеджменту

Інтеграція України у світовий економічний ринок через утворення спільних підприємств і транснаціональних компаній, залучення іноземних інвестицій, експорт капіталів вимагає уніфікованого підходу до

інформаційного забезпечення. Головним постачальником інформації про діяльність підприємств, мовою бізнесу, як відомо, є бухгалтерський облік, який розвивається разом з економікою країни.

Ми вважаємо, що Україна повинна вести свою незалежну економічну політику, опиратися на власні фінансові ресурси і великий інтелектуальний потенціал, а не беззаперечно виконувати всі вимоги міжнародних організацій. Сьогодні національним підприємствам потрібні стабільні податкове законодавство і облік, а не постійні їх зміни й експерименти.

Менеджери координують та спрямовують зусилля колективу на ефективну роботу, а тому вони повинні бути добре інформованими і мати знання з вказаних видів діяльності. У сферу інтересів менеджера входить також управління інформаційними потоками. В цілому контрольовані параметри кожною групою користувачів наведені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Користувачі і контрольовані ними параметри ефективності системи управління

Групи інтересів	**Вид участі в справах підприємства**	**Вид зацікавленості в результатах**	**Контрольовані параметри ефективності**
Власники	Власний капітал	Дивіденди	Фінансові показники, стійкість
Інвестори, кредитори	Позиковий капітал	Повернення на капітал	Фінансові показники, ліквідність, ризик
Менеджери	Знання, компетентність, відповідальність	Оплата праці, просування	Всі аспекти діяльності
Персонал	Праця (робота)	Заробітна плата, безпека праці	Оплата праці, умови праці
Постачальники	Постачання необхідного товарові, матеріалів, сировини, устаткування і т.д.	Ціна за товар, тривалість контрактів	Фінансовий стан, надійність
Покупці	Покупки продуктів і послуг	Ціни на товари	Ціни, якість, сервіс
Податкові органи	Інфраструктура підприємства	Податкова база і платежі	Фінансові результати

Джерело: побудовано автором

Для дослідження системи управління доцільно складний цикл управління поділити на три укрупненні блоки: планування, реалізація (організація, координація, управління) та контроль. Планування забезпечує визначення мети, основних принципів, стратегій та обмежень у діяльності підприємств. Реалізація являє собою процес забезпечення поведінки підприємства адекватної її цілям, основним принципам і стратегії. Контроль забезпечує оцінку якості роботи підприємства та коригування в блоках планування та реалізації.

Основними шляхами вдосконалення системи фінансового менеджменту є: 1) розвиток інформаційної бази та обліково-аналітичної забезпечення; 2)підвищення комплексності фінансового аналізу; 3) обґрунтування вибору методів управління; 4) уточнення діючої системи показників ефективності використання фінансових ресурсів; 5) більш широке застосування економіко-математичних методів моделювання і прогнозування для виявлених факторів, які впливають на зміни результативності використання фінансових ресурсів.

Прогресивним напрямом обліково-аналітичного забезпечення є інтеграція таких функцій управління як облік, планування, прогнозування, контроль, аналіз. На рис. 3.5 запропонована модель динамічного управління на основі обліково-аналітичного забезпечення, суть якої полягає у виробленні комплексу заходів у рамках послідовних організаційно-економічних етапів розробки управлінського впливу, необхідного для досягнення поставлених цілей управління.

Послідовність і кількість етапів не залежать від чисельності управлінського персоналу і особливостей підприємства та притаманні будь-якій системі управління. Вироблення управлінського рішення складає одну із головних задач у процесі динамічного управління підприємством.

Управлінський аналіз виступає як елемент зворотного зв’язку між управляючою системою і системою, якою управляють. Якісне здійснення зворотного зв’язку у процесі управління, яке досягається шляхом

алгоритмізації та автоматизації управлінського аналізу, є необхідною умовою для досягнення повної ефективності системи управління.

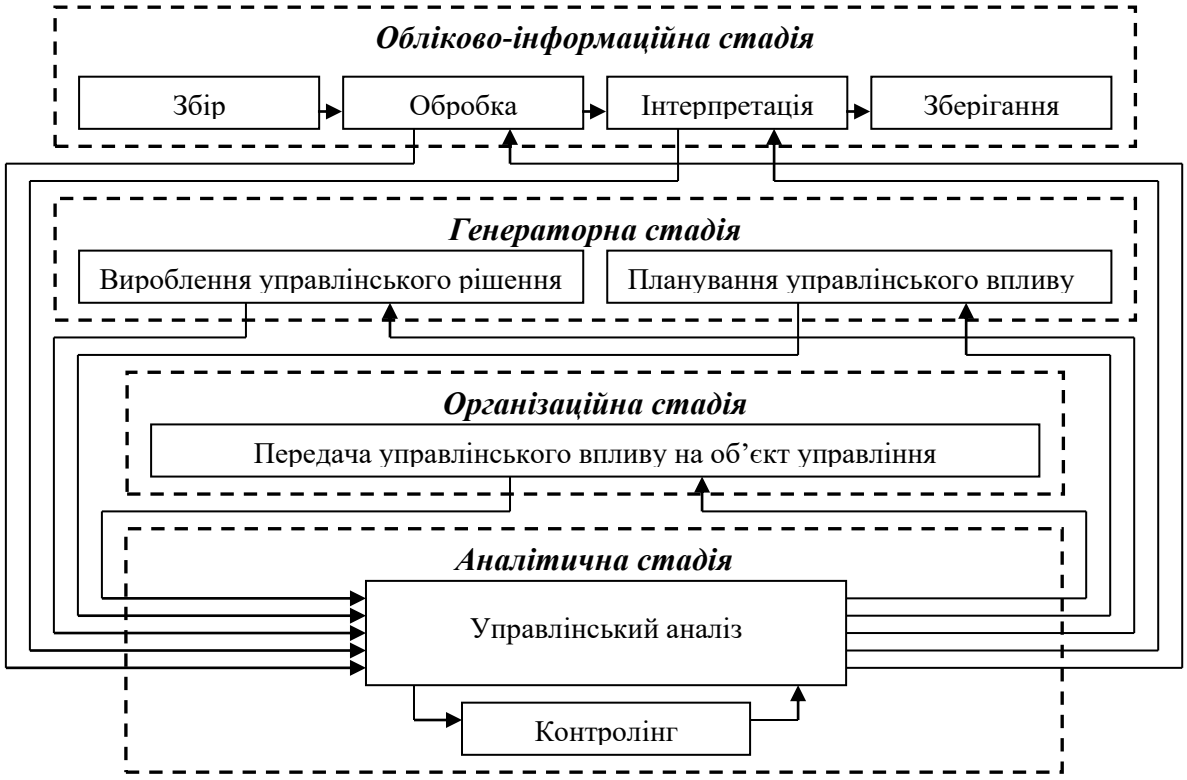

Рис. 3.5. Модель динамічного управління на основі обліково-аналітичного забезпечення

Джерело: побудовано автором

Дослідження показують, що організація контролю сільгосппідприємств в сучасних умовах, яка існувала до цього часу, вже не може задовольняти наших менеджерів, бо вона часто не відповідає умовам, які постійно змінюються, не приносить необхідних результатів. Для того, щоб підприємство мало можливість досягти успіхів і визнання на ринку, необхідно впроваджувати в практику найбільш передові, прогресивні методи роботи. До таких новацій відноситься практика впровадження контролінгу. На сьогоднішній день система контролю все частіше доповнюється системою контролінгу, який забезпечує більш ефективне управління підприємством з метою довгострокового існування підприємства на ринку.

Система контролінгу допомагає виживати підприємству, в короткостроковому плані націлена на оптимізацію прибутку, в

довгостроковому – на підтримку гармонічних відносин із зовнішнім середовищем. Контролінгом є сукупність методів оперативного і стратегічного менеджменту, обліку, планування, аналізу і контролю на якісно новому етапі розвитку ринку, єдина система, спрямована на досягнення стратегічних цілей підприємства.

Контролінг в теорії і практиці виступає як складне, багатогранне поняття. Якщо порівнювати контролінг і контроль, то одні кажуть, що контролінг по суті близький до попереднього контролю, інші під контролінгом розуміють «концепцію ефективного управління» підприємством з метою забезпечення її стабільного існування на ринку. Ми притримуємося думки останніх, і вважаємо, що поняття «контролінг»ширше за «контроль». Адже служба контролінгу аналізує звітність підприємства, визначає напрямки перспективного розвитку підприємства і завдяки цьому здійснює серйозну допомогу в прийнятті оптимальних управлінських рішень. Іншими словами, контроль – це функція управління; а контролінг узагальнює в собі елементи системи управління, він є синтезом планування, обліку, аналізу, контролю, регулювання, його завдання – визначення мети підприємства, збір і обробка інформації, контроль за відхиленням планових показників від фактичних, підготовка рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Підвищенню ефективності реалізації функції внутрішнього контролю сприяє впровадження на підприємстві ефективної комплексної управляючої системи – фінансового контролінгу. Фінансовий контролінг є регуляторною управляючою системою, яка координує взаємозв’язок між формуванням інформаційної бази, фінансовим аналізом, фінансовим плануванням і внутрішнім фінансовим контролем. Цей взаємозв’язок забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетні напрями фінансової діяльності підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних її результатів від передбачуваних і прийняття оперативних управлінських рішень, спрямованих на її нормалізацію.

Виділимо основні функції фінансового контролінгу: 1) спостереження за ходом реалізації фінансових завдань, встановлених системою планових фінансових показників і нормативів; 2) вимір ступеня відхилень фактичних результатів фінансової діяльності від передбачуваних; 3) діагностика за розмірами відхилень серйозних погіршень у фінансовому стані підприємства і суттєвого зниження темпів його фінансового розвитку; 4) розробка оперативних управлінських рішень з нормалізації фінансової діяльності підприємства у відповідності з передбачуваними цілями і показниками; 5) коректування при необхідності окремих цілей і показників фінансового розвитку у зв'язку із зміною зовнішнього середовища, кон'юнктури фінансового ринку і внутрішніх умов здійснення господарської діяльності підприємства.

Як бачимо з цих функцій, фінансовий контролінг не обмежується здійсненням лише внутрішнього контролю за здійсненням фінансової діяльності та фінансових операцій, але і є ефективною координуючою системою забезпечення взаємозв'язку між формуванням інформаційної бази, фінансовим аналізом, фінансовим плануванням і внутрішнім фінансовим контролем на підприємстві.

Контролінг виступає останньою ланкою в обліково-аналітичному забезпеченні фінансового менеджменту і одночасно початком нового циклу. Він дозволяє встановити контроль за досягненням як стратегічних, так і тактичних цілей діяльності. Для цього фіксуються якісні й кількісні цілі підприємства, причому визначення стратегічних цілей починається із аналізу інформації про зовнішні і внутрішні умови його функціонування.

Сьогодні контролінг в Україні отримав найбільше поширення на великих підприємствах і в організаціях фінансово-кредитної системи. Вже накопичений вітчизняний досвід переконливо свідчить, що застосування контролінгу сприяє оптимізації прибутку, збереженню робочих місць, забезпечує існування підприємства в самих складних умовах. Нарощування прибутку, у свою чергу, дозволяє знайти кошти для інновацій, активізувати

творчу роботу персоналу, стимулює підвищення результативності праці, розвиток системного мислення співробітників, веде до високої продуктивності трудової діяльності. Отже, впровадження контролінгу – це гарантія підвищення конкурентоздатності наших підприємств, зокрема сільськогосподарських.

Контролінг націлений на майбутнє підприємства (рис. 3.6).

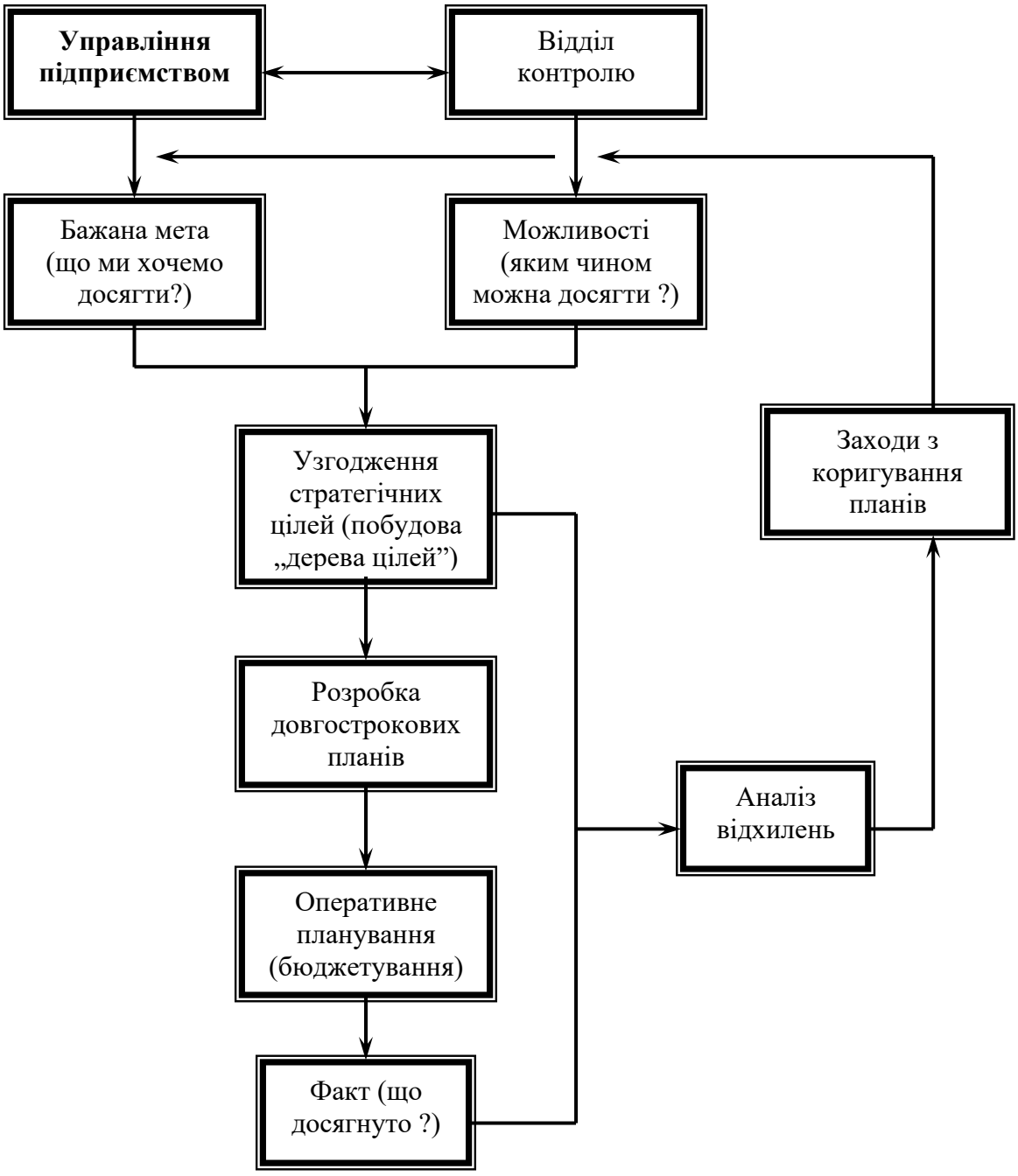

Рис. 3.6. Планування в рамках системи контролінгу

Джерело: побудовано автором

Але ця перспектива, яка формується сьогодні, стає реальною завдяки детальному плануванню виробництва і продаж, очікуваних результатів діяльності, розрахункам ефективності реалізованих проектів. Майбутнє стає реальністю на основі обліку реальних можливостей підприємства. Звідси випливає важливість повноцінних періодичної інформації про відхилення між фактичними і плановими показниками, які характеризують об'єми продажу, витрат, прибутку, стан фінансів і здійснених інвестицій. Стає необхідною інформаційна база для управління за відхиленнями, або його обліково-аналітичне забезпечення, для розробки альтернативних рішень. Головне завдання стратегічного контролінгу – своєчасне виявлення стратегічних проблем на підприємстві. З метою швидкої ідентифікації фінансової кризи на підприємстві, виявлення причин, що її зумовлюють та розробки антикризових заходів доцільно впроваджувати систему раннього попередження.

Поняття «контролінг» дуже широке і, на перший погляд, асоціюється зі словом «контроль». Але контролінг не зводиться до простої системи контролю, а охоплює значно ширшу сферу діяльності підприємства, оскільки контролінг – це і система спостереження, й вивчення поведінки економічного механізму конкретного підприємства та розробка шляхів для досягнення мети, яку воно ставить перед собою, і система, орієнтована на майбутній розвиток підприємства.

Система контролінгу – це принципово нова концепція інформації й управління, яку можна визначати як обліково-аналітичну систему, що реалізує синтез елементів обліку, аналізу, планування, контролю, забезпечує як оперативне, так і стратегічне управління процесом досягнення цілей та результатів діяльності підприємства.

Слід зазначити, що на вітчизняних підприємствах контролінгу приділяється мало уваги, особливо сільськогосподарських, хоча причин для активного впровадження достатньо, зокрема: 1) зростання нестабільного зовнішнього середовища, що висуває додаткові вимоги до системи

управління підприємства; 2) зміщення акценту з контролю минулого на аналіз майбутнього; 3) збільшення швидкості реакції на зміни у навколишньому середовищі, підвищення гнучкості підприємства; 4) необхідність у безперервному відстеженні змін, що відбуваються у внутрішньому і зовнішньому середовищах підприємства; 5) необхідність продуманої системи дій щодо забезпечення виживання підприємства й уникнення кризових ситуацій; 6) ускладнення системи управління підприємством, що потребує механізму координації всередині системи управління; 7) наявність інформаційного потоку при недостатності значущої інформації, що потребує побудови спеціальної системи інформаційного забезпечення управління; 8)прагнення до синтезу, інтеграції різних галузей знань і людської діяльності.

Одним із перших кроків до формування системи контролінгу в Україні могло б стати визнання необхідності розвитку державного фінансового контролю як у напрямі вдосконалення ревізії, так і через запровадження фінансового аудиту й аудиту ефективності, в тому числі на мікрорівні. Ці форми контролю разом із управлінським обліком мають стати основними у підвищенні ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств.

Зважаючи на те, що система внутрішньогосподарського (управлінського) обліку має ознаки обліково-аналітичної системи, С.М.Петренко стверджує, що внутрішньогосподарський облік можна ідентифікувати як систему контролінгу [89, с.10]. Однак, якщо звернутися до теорії та практики, то можна зауважити, що найважливішим складником контролінгу є управлінський облік.

Отже, контролінг – це ширше поняття, ніж управлінський облік. Він має бути систематичним, тобто таким, що розвиває використовувані ним традиційні бухгалтерські, аналітичні та інші прийоми й способи, і проблемним, що дає змогу виробити дієві управлінські рішення як оперативного, так і стратегічного характеру [89].Управлінський облік носить

всеохоплюючий характер і торкається практично всіх компонентів менеджменту. Головною рисою управлінського обліку є його *інтегрованість.* При цьому інтеграція має місце як по горизонталі, так і по вертикалі (рис. 3.7).

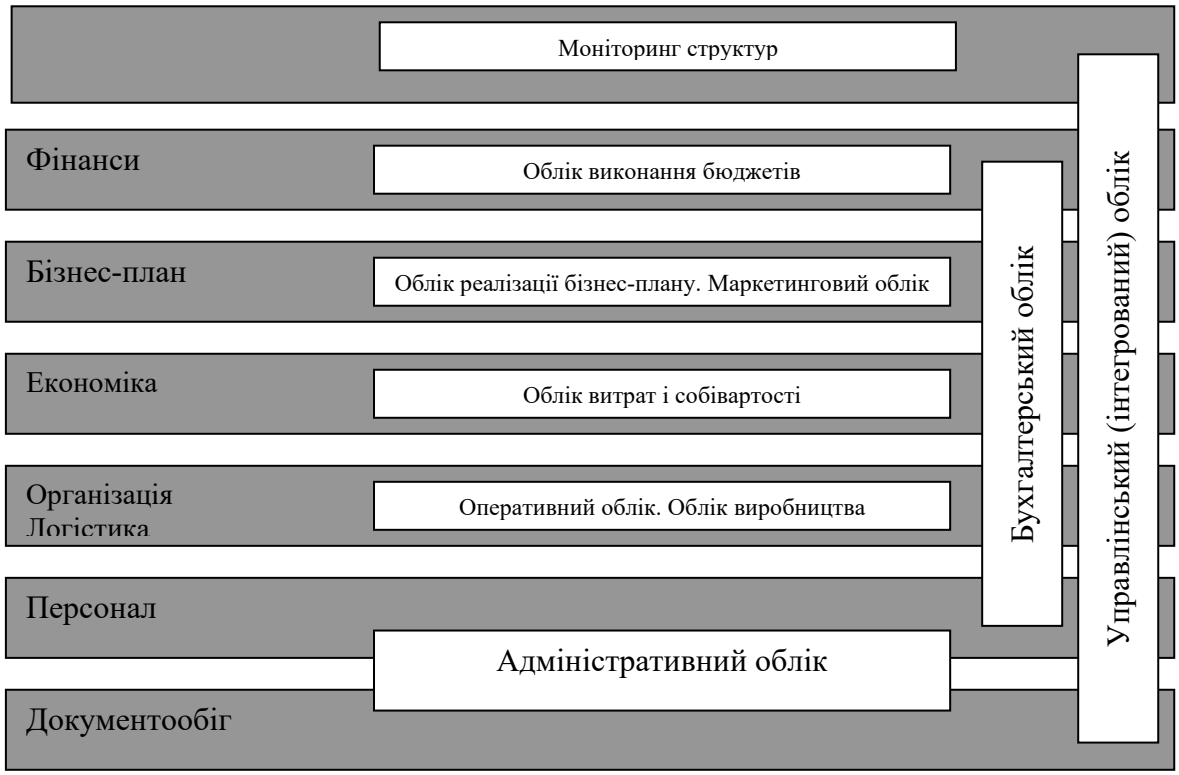

Рис. 3.7. Види обліку в системі менеджменту

Джерело: побудовано автором

Горизонтальна інтеграція за компонентами менеджменту пов'язана з тим, що по справжньому ефективною система обліку здатна бути тільки за умови, що дані облікових блоків зіставні між собою. Менеджер може регламентувати управлінський облік, але при цьому зобов'язаний жорстко слідувати принципу поєднання форм і регламентів у різних елементах системи. Вертикальна ж інтеграція охоплює цикл прийняття управлінських рішень: *план – організація – контроль – аналіз – регулювання.*

Досить очевидно, що кожне підприємство змушене дотримуватись чітких правил контролю, які, по суті, є показниками його роботи. Управлінський облік являє собою додаткову систему контролю, організовану

всередині підприємства її працівниками, розроблену для конкретної галузі і конкретного підприємства. Він передбачає формування внутрішніх звітів для цілей періодичного планування, контролю й оцінки, для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях і у виборі ринкової політики підприємства. Управлінський облік пов'язує обліково-аналітичний процес із процесом управління.В його рамках розглядаються дані про витрати і результати господарської діяльності у розрізі необхідних для управління об'єктів з метою прийняття управлінських рішень, оптимізації фінансових результатів діяльності.

На основі проведених нами досліджень зроблено висновок про доцільність на сільськогосподарських підприємствах створювати системи антикризового управління, а також конкурентоспроможність організаційних формувань. Запропоновані нами системи управління повинні охоплювати механізми, які б сприяли ефективному використанню як внутрішніх, так і зовнішніх факторів діяльності підприємства. Це потребує створення системи обліку та аналізу, які б формували комплексну інформацію для обґрунтування прийняття управлінських рішень та їх ефективної реалізації.

Оцінюючи існуючу систему бухгалтерського обліку, ми прийшли до висновку, що облік не повною мірою адаптований до вимог менеджменту. Недостатньо обґрунтованою є позиція авторів і практики здійснення розподілу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський. Така позиція зумовлена управлінською діяльністю, її багатогранністю і спрямованістю на розв'язування задач як виробничого, так і фінансового плану.

У зв'язку з цим ми вважаємо, що фінансовий облік, як і управлінський, повинні створювати необхідні умови і формувати інформаційну базу для управління затратами та фінансовими результатами. Таким чином, управлінський облік як система нами розглядається в розширеному варіанті. Особливо потребує вдосконалення система управління і її складова –

обліково-аналітичне забезпечення щодо створення системи заходів із підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур.

Основна мета контролінгу в обліково-аналітичному забезпеченні – це визначення ефективності інформаційних потоків з подальшим удосконаленням системи управлінської інформації, яка використовується для прийняття стратегічних рішень.

Зазначимо, що із розвитком управлінських систем змінюються і функції контролінгу. У сучасних ринкових умовах фінансовий менеджмент потребує якісно нової системи інформації. Тому необхідне формування адекватного обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень. Контрольні процедури полягають у діагностиці системи управління, аналізі організаційної структури підприємства та бізнес-процесів, загальній оцінці управлінської інформаційної системи. А саме:

1. Попередня діагностика системи управління передбачає проведення бесід з керівним складом підприємства (директор, фінансовий контролер, головний бухгалтер, заступник директора з виробництва, керівник відділу збуту, головний технолог та ін.), а також аналіз наданих для ознайомлення документів (статут підприємства, схема організаційної структури, положення про преміювання, бюджети, фінансові звіти, звіти з виробництва та реалізації, форми планування платежів тощо).

2. Аналіз організаційної структури підприємства передбачає вирішення поставлених завдань: визначити, на скільки організаційна структура є оптимальною в плані розподілу повноважень та відповідальності; якою мірою організаційна структура сприяє прозорості організаційних потоків, виключенню їх дублювання або втрати інформації.

Аналіз бізнес-процесів та загальна оцінка управлінської інформаційної системи наведені у додатках В, Д.

Належне обліково-аналітичне забезпечення управління виробництвом потребує створення системи інформації, яка б задовольняла вимоги управління на основі відповідної бази даних, та здешевлення обробки даних.

Це може бути досягнуто завдяки інтеграції обліку, аналізу і контролю в систему.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

В кваліфікаційній роботі значна увага була приділена питанню ролі фінансів для господарства, оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств, удосконаленню управління фінансовими ресурсами. В результаті проведеногодослідження можна зробити такі висновки:

- за досліджуваний період розмір загальної земельної площі ПСП «Нива»мав тенденцію до зростання і в 2023 р. становив 1535,15 га;

- ефективність використання землі у ПСП «Нива» в цілому знизилася;

- підприємство має зерно-технічний напрямок виробництва;

- ефективність використання фондів за досліджуваний період підвищилася;

- показники оцінки майнового стану ПСП «Нива»свідчать про погіршення технічного стану основних засобів;

- за досліджуваний період на підприємстві постійно зростав розмір фінансових ресурсів для розширення діяльності та інвестування. Коефіцієнт загальної ліквідності відповідав орієнтовному значенню, що свідчить про те, що поточні активи перевищували за величиною поточні зобов’язання, а отже підприємство може розглядатися як таке, що успішно функціонує;

- за досліджуваний період всі коефіцієнтивідповідали нормативному значенню:на 1 грн. оборотних активів за період 2021-2023 рр. припадало відповідно 98,5; 99; 99,7 коп. власних оборотних коштів;в підприємства було достатньо запасів для здійснення нормальної виробничо-господарської діяльності; для фінансування поточної діяльності підприємства за досліджуваний період в обігу знаходилося відповідно 48,9; 54,8; 58,7 % власного капіталу;підприємство було незалежним від зовнішніх джерел фінансування і не мало проблем з платоспроможністю.Найбільш фінансово стійким підприємство було у 2023 р.;

- всі показники ділової активності підприємства за досліджуваний період не відповідають нормативному значенню. Позитивним є зростання

коефіцієнтів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості. Збільшення коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості означає збільшення швидкості сплати заборгованості підприємству, зменшення продажу в кредит, а зростання коефіцієнта кредиторської заборгованості свідчить про підвищення швидкості сплати заборгованості підприємства. Зменшення коефіцієнта оборотності оборотних активів призвело до збільшення тривалості їх обороту за 2021-2023 рр. на 122 дні;

- всі показники рентабельності за досліджуваний період мали чітко виражену тенденцію до зменшення. Так, на 1 грн. активів припадало в 2021-2023 рр. відповідно 19; 11; 4,3 коп. чистого прибутку, на 1 грн. капіталу власників – 19,1; 11,1; 4,4 коп., на 1 грн. виручки – 35,4; 24,3; 9,8 коп. В підсумку доцільно зауважити про те, що господарству постійно потрібно прагнути до того, щоб темпи зростання прибутку перевищували темпи зростання виручки, які, в свою чергу, перевищували б темпи зростання активів;

- загальна сума капіталу, який використовувався ПСП «Нива»протягом досліджуваного періоду, мала тенденцію до зростання. Вона зросла на 16210 тис. грн., або на 15,3%. При цьому необхідно зазначити, що сума використовуваного підприємством позикового капіталу за досліджуваний період зменшилась на 563 тис. грн., або на 70,2%.Питома вага власних коштів досліджуваного підприємства залишається вищою від нормативного значення (0,5), що не повинно призвести до зростання ризику у його господарській діяльності;

- структура власних коштів ПСП «Нива»свідчить, що основну їх частину становить резервний капітал та нерозподілений прибуток. Основу залучених позикових коштів сільськогосподарських підприємств становлять поточні зобов’язанняі забезпечення.Серед поточних зобов’язань найбільшу питому вагу у 2021-2022 рр. посідаєпоточна кредиторська заборгованість за розрахунки з оплати праці, а в 2023 р. –за розрахунки зі страхування.

З метою оптимізації структури джерел фінансових ресурсів

підприємства нами розроблена модель визначення оптимальної структури джерел фінансування дія якої передбачає проведення постійного моніторингу поточної структури капіталу. В основі цієї моделі закладені основні теоретичні положення сучасної фінансової школи, що робить її актуальною і дозволяє враховувати фактори зовнішнього середовища, які впливають на процес формування джерел фінансових ресурсів підприємства, а також брати до уваги цілі підприємства в галузі фінансування і наявність різних обмежень. Саме ці особливості визначають наукову новизну розробленої моделі та її актуальність для використання на практиці. При цьому розроблена модель є простою у використанні і дозволяє здійснювати обґрунтовані рішення в галузі діяльності підприємства із залученням відносно невеликого обсягу необхідної інформації.

Методика визначення структури джерел фінансових ресурсів та відповідності її ознакам оптимальності має включати такі етапи: порівняння фактичної і розрахункової (оптимальної) частки власного капіталу; порівняння фактичної і критичної величини власного капіталу; виявлення відповідності фактичного обсягу продажів мінімально допустимому, для безпечного залучення позикового капіталу; розрахунок позикового потенціалу; розгляд відповідності структури пасивів структурі активів, з метою виявлення напрямків для можливої фінансової реструктуризації.

Модель процесу управління структурою джерел фінансових ресурсів з використанням інструментарію фінансового і виробничого менеджменту представляє собою блок-схему з поділом, проведеним на основі критерію оптимальності. У відповідності з розробленою моделлю передбачається два варіанта управління: 1) при оптимальній структурі пасивів – дотримання оптимальності; 2) при неоптимальній структурі пасивів – їх реструктуризація. На основі аналізу по критерію ліквідності та платоспроможності розробляється фінансова стратегія господарства.

Раціональному й ефективному використанню наявних фінансових ресурсів й оптимальній побудові системи прийняття управлінських рішень у

процесі здійснення тієї чи іншої діяльності підприємства сприяє фінансове планування, здійснення якого є доцільним для ПСП «Нива».

При фінансовому плануванні необхідне узгодження і забезпечення його взаємозв'язку зі здійсненням основних етапів виробничої діяльності підприємства.

Слід зазначити, що найдосконаліші форми планування не можуть бути ефективно задіяні без розробки і впровадження сучасних форм контролю. Тому пропонуємо впровадити систему внутрішнього фінансового контролю – контролінг, якийсприяє оптимізації прибутку, збереженню робочих місць, забезпечує існування підприємства в самих складних умовах. Контролінг націлений на майбутнє підприємства.

Для вирішення проблеми вдосконалення фінансового менеджменту на сільськогосподарських підприємствах необхідне створення у них системи антикризового управління, а також управління конкурентоспроможністю продукції. Будь-яка методика оцінки кредитоспроможності за своєю суттю є одночасно методикою прогнозування банкрутства. В дипломній роботі нами здійснено прогнозування ймовірності банкрутства ПСП «Нива» на основі розрахунку Z-показника за зарубіжними моделями Альтмана та Спрінгейта і використання рекомендованого для виявлення ознак неплатоспроможності вітчизняних підприємств коефіцієнта Бівера. З отриманого розрахунку робимо висновок, що значення Z-показника за моделлю Альтмана дорівнює 2,6, а це означає, що ймовірність банкрутства ПСП «Нива» висока. Розрахунок Z-показника за моделлю Спрінгейта показав, що для ПСП «Нива» характерний задовільний фінансовий стан. Коефіцієнт Бівера за досліджуваний період в господарстві мав тенденцію до збільшення, що свідчить про задовільну структуру балансу.

Для підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств необхідна система заходів як на рівні підприємств (втілення проекту фінансового оздоровлення), так і держави. Вважаємо за доцільне посилити дію державної підтримки, а саме: 1) пільговий механізм кредитування; 2) бюджетні дотації;

3) фінансове забезпечення цільових програм розвитку;4) державне замовлення за фіксованими цінами; 5) бюджетне інвестування аграрного сектору економіки.

Основними шляхами вдосконалення системи фінансового менеджменту є: 1) розвиток інформаційної бази та обліково-аналітичного забезпечення; 2)підвищення комплексності фінансового аналізу; 3) обґрунтування вибору методів управління; 4) уточнення діючої системи показників ефективності використання фінансових ресурсів; 5) більш широке застосування економіко-математичних методів моделювання і прогнозування для виявлених факторів, які впливають на зміни результативності використання фінансових ресурсів.

Прогресивним напрямом обліково-аналітичного забезпечення є інтеграція таких функцій управління як облік, планування, прогнозування, контроль, аналіз. Нами запропонована модель динамічного управління на основі обліково-аналітичного забезпечення , суть якої полягає у виробленні комплексу заходів у рамках послідовних організаційно-економічних етапів розробки управлінського впливу, необхідного для досягнення поставлених цілей управління.

У сучасних ринкових умовах фінансовий менеджмент потребує якісно нової системи інформації. Тому необхідне формування адекватного обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень. Контрольні процедури полягають у діагностиці системи управління, аналізі організаційної структури підприємства та бізнес-процесів, загальній оцінці управлінської інформаційної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юнін О. С., Круглова О. О., Савєльєва М. О. та ін., Фінансово-економічний словник: словник-довідник, Дніпро: Видавець Біла К. О. 2018. 164 с.

2. Філімоненков О. Фінанси підприємств: навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: МАУП, 2004. 328 с.

3. Гудзь О. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2007. 578 с.

4. Петіна Л. В. Управління фінансовими потоками аграрних підприємств:: монографія. Херсон: Айлант, 2011. 268 с.

5. Абрамова І. В., Віленчук О. М., Дема Д. І. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи: монографія. Житомир: ЖНАЕУ, 2015. 364 с.

6. Бєлов Б.О. До питання сутності фінансових ресурсів АПК. Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету. Випуск 214: В 4 т. Том І. Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. С. 67-72.

7. Брюховецька Н. Ю. Оцінка ризику залучення позикового капіталу підприємств. Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. 2013. С. 22-33.

8.Фінанси підприємств:підручник/Л. О.Лігоненко[таін.]. К.:КНТЕУ,2006.491с.

9. Романенко О. Р.Фінанси:підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2009. 312 с.

10. Опарін В. М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення. Вісник НБУ. 2000. № 5. С. 11.

11. Теорія фінансів:підручник / О.Д.Василик. К.:НІОС.,2001. 416 с.

12. ФілімоненковО. С. Фінанси підприємств: навч.посіб. 2-ге вид.,переробл. і допов. К.:МАУП,2004. 328с.

13. Воробйов Ю.М.Фінансовийкапітал акціонерних компаній. Науковий вісник:Фінанси,банки,інвестиції. 2013. №1. С. 7-11.

14. Мельник О. М. Облік, аналіз та контроль фінансових ресурсів підприємства в процесі прийняття управлінських рішень. Сучасні проблеми економіки і менеджменту: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, Львів, 10-12 листопада 2011 року/ Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 478–479.

15. Управління та ефективне використання персоналу підприємства в умовах трансформаційних процесів: монографія / Олійник Ольга Степанівна. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2017. 327 с.

16. Фінанси: підручник / С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко [та ін.]; за ред. С. І. Юрія., В. М. Федосова.2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Знання, 2012. 688 с.

17. Череп А.В. Удосконалення управління фінансовими ресурсами з метою підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання.*Формування ринкових відносин в Україні*. 2005. № 7 (50). С. 44-48.

18. Стійкий розвиток підприємств у міжнародному економічному просторі: монографія. За редакцією Ареф'євої О.В. К.:НАУ, 2018. 260 с.

19. Ботвіна Н. О. Фінансова політика сталого розвитку агросфери: [монографія]. НААН України, ННЦ ІАЕ. К., 2011. 303 с.

20. Дем’яненко М. Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства.*Економіка АПК*. 2011. № 7. С. 67-75.

21. Дем’яненко М. Я., Зуєва О. І. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України: теорія і практика: монограф. К.: ІАЕ, 2010. 190 с.

22. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК: монографія / М.Я.Дем'яненко, П.Т. Саблук, В.М. Скупий та ін.; /За ред. М.Я Дем'яненка. К.: ННЦ ІАЕ, 2011. 372 с.

23. Клочан В. В., Костаневич Н. І., Костирко А. Г. Діагностика фінансового стану сільськогосподарських підприємств.*Економіка АПК*, 2009, № 4. С. 86-88.

24. Коваль В. М. Інструменти інвестиційної діяльності аграрних підприємств.*Економіка АПК*. 2013. № 8. С. 104-109.

25. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посібн. К.: КНЕУ, 2004. 365 с.

26. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств. Навч. посібник / О. О. Непочатенко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.

27. Онищенко О. Фінансова результативність сільськогосподарських підприємств. Економіка України. 2005. № 2. С. 59-70.

28. Пріб К. А. Стабілізація діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах фінансово-економічних криз: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2012. 418 с.

29. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник. – 8-ме вид., переробл. і доповн. / А. М. Поддєрьогін, М. Д.Білик, Л. Д. Буряк та ін. – К.: КНЕУ, 2013. – 520 с.

30. Подольська В. С., ЯрішО. В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 488 с.

31. Стецюк П. А. Методологія та механізми фінансового забезпечення розширеного відтворення аграрного виробництва.*Вісник Сумського аграрного університету.* 2010. № 2. С. 132-138.

32. Стецюк П. А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2009. 370 с.

33. Терещук С. М. Механізм фінансового регулювання аграрного виробництва в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / С. М. Терещук; Вінницький нац. агр. ун-т. Вінниця, 2012. 22 с.

34. Ярошевич Н. Б. Фінанси підприємств : навч. посіб. К.: Знання, 2012. 341 с.

35. Андрійчук В. Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства.*Економіка АПК*. 2013. № 1. С. 3-15.

35. Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів: Український бестселер, 2013. 427 с.

36. Яцюк Г. В. Модернізація торгівельної інфраструктури ринку цінних паперів. Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. К.: Криниця, 2013. С. 170-172

37. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: Підручник / М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова та ін. / За ред. проф. М. Ф. Огійчука. 6-те вид. перероб. і допов. К.: Алерта, 2011. 1042 с.

38. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: Підручник / М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова та ін. / За ред. проф. М. Ф. Огійчука. 5-те вид., перероб. і доповн. К.: Алерта, 2009. 1056 с.

39. Фінанси сільськогосподарських підприємств (посібник з питань фінансових відносин у ринкових умовах) / За ред. М. Я. Дем'яненка. К.: ІАЕ. 2000. 604 с.

40. Фінанси (теоретичні основи): Підруч. / Під кер. М. В. Грідчіної, В. Б. Захожая. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: МАУП, 2007. 312 с.

41. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва. / За ред. М. Я. Дем'яненка. К.: ІАЕ, УААН, 2002. 645 с

42. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. К.: КНЕУ, 2006. 268 с.

43. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2000. 412 с.

44. Абдуллаєва А. Є. Особливості здійснення стратегічного управління фінансовими ресурсами на вітчизняних підприємствах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020, № 1. С. 189-191.

45. Аранчій В. І., Томілін О. О., Дорогань-Писаренко Л. О. Фінансовий менеджмент. Полтава: РВВ ПДАУ. 2021. 300 с.

46. Аранчій В.І., Зоря О.П. Фінансова стратегія в системі управління підприємством. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2020. № 2. С. 156-159.

47. Бердар М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємства на основі логістичного підходу. *Актуальні проблеми економіки*. 2018. № 5 (83). С. 133-138.

48. Білик М. Д. Фінансова стратегія як складова частина загальної стратегії підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*: зб. наук. праць. 2019. № 7/8. С. 140-147.

49. Волк І.Ф. Фінансові ресурси підприємства: економічна сутність та ефективність управління. *Держава і регіони*. 2016. №6. С. 339 -342.

50. Волкова Н.А. Аналітична оцінка оптимізації фінансових ресурсів URL: http://dspace.oneu.edu.ua/ jspui/bitstream/

51. Гриньов А.В. Якість формування фінансової стратегії підприємства. Фінанси України. 2016. №6. С.121-128.

52. Громова А.Є. Аналіз фінансового стану підприємства з огляду ефективного використання фінансових ресурсів. *Молодий вчений*. 2016. № 5(32). С. 44-48.

53. Громова А.Є. Формування механізму управління фінансовими ресурсами підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. Том 1. С. 74-77.

54. Гудзь О. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2017. 578 с.

55. Даценко Г.В. Теоретичні аспекти формування фінансової стратегії в системі регулювання діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 5. Т. 2. С. 162-165.

56. Дзеніс О.О. Обґрунтування стратегії фінансування розвитку підприємства : автореф. дис. … канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка і управління підприємствами (за видами економічної діяльності)».Харків,2021. 20 с.

57. Дикань Л. В. Стратегічне управління фінансовими ресурсами промислового підприємства. *Фінанси України*. 2018. № 3. С. 12-18.

58. Дропа Я.Б., Терешко О.М. Формування фінансових ресурсів підприємств в сучасних умовах розвитку фінансової системи. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/01/60-1.pdf

59. Жигалкевич Ж. М., Кам'янська О. В. Фінансовий менеджмент. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 214 с.

60. Журавльова Т.О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи. *Економіка та держава*. 2020. №3. С. 42-45.

61.Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. К.: Знання, 2020. 485 с.

62. Коваленко Н. Управління грошовими потоками українських підприємств у сучасних умовах господарювання. Економічний аналіз. 2019. Випуск 8, Частина 2. С. 200-203.

63. Костирко Л. А. Фінансовий механізм сталого розвитку підприємств: стратегічні орієнтири, системи забезпечення, адаптація: Монографія. Луганськ: Вид–во «Ноулідж», 2012. 474 с.

64. Костирко Л. Фінансова стратегія компанії: адаптація, швидкий розвиток. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2013. Вип. 35 (1). С. 10-19.

65. Кривенко А. Е. Формування та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. №2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3818

66. Кропівцова Н. Особливості формування фінансових ресурсів підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг. 2021. Вип. 1. С. 261-268.

67. Лапа А. Фінансові ресурси підприємства та їх оптимізація. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки. 2013. № 4. С. 289-297.

68. Левченко Н.М., Хелемендик Д.В. Удосконалення класифікації фінансової стратегій підприємств. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво*». 2018. № 3 С. 167-171.

69. Линенко А.В., Сніжко Т.О. Обґрунтування вибору фінансової стратегії підприємства. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво*». 2019. № 1. С. 109-113.

70. Лукіна Ю. В. Формування та реалізація стратегії управління фінансами підприємства. *Фінанси України*. 2018. № 3 С. 113.

71. Макаренко П. М., Аранчій В. І., Зоря О. П., Лашко Ю. П. Формування фінансової стратегії підприємства та її значення у конкурентному ринковому середовищі. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 3. Т. 2. Економічні науки. Полтава: ПДАА. 2014. С. 225-231.

72. Москаленко В.П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства. Актуальні проблеми економіки. 2021. №6. С. 180-191.

73. Нетепчук В.В. Управління бізнес-процесами: навч. посібник. Рівне. НУВГП. 2014. 158 с.

74. Ніколаєнко Л. Ф., Геращенко І.О. Розробка фінансової стратегії як елемент антикризової програми підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. № 1. Т. 1. С. 11–15.

75. Поддєрьогін А. М., Буряк Л. Д. Фінанси підприємств: Підручник. К.: КНЕУ, 2020. 384 с. 50. Радинський С.В., Дячун О.Д. Сучасні проблеми

управління продажем. Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. Вип. 1 (20). С. 107-117.

76. Радинський С.В., Левицький В.О. Проблеми управління фінансово-економічним потенціалом національної та регіональних систем. Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку територіально-господарських систем: монографія ФОП Паляниця В.А. Тернопіль, 2021. 209 с. С.13-28.

77. Рибалка О. Формування системи показників фінансового стану підприємства для оцінки ймовірності банкрутства. *Економіст*. 2013. №9. С.63-65.

78. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. 3-тє вид., випр. і доп. К.: Знання, 2013. 668 с.

79. Савко О.Я. Характеристика видів фінансової стратегії газорозподільних підприємств. Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law, April 19-23, 2016 Slovak Republic – Poland. Collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 2. Chernihiv: CHUN, 2016. P. 170-172.

80. Сафронська І. М. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства. Вісник. Х., 2015. Вип.55: Економічні науки. С. 268-273.

81. Семенов А.Г., Єропутова О.О., Перекрест Т.В. та ін. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2018. 188 с.

82. Тимошик Н.С., Семчишин Є.В. Організаційні аспекти формування та оптимізації фінансових ресурсів підприємств. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Том 30 (69). № 2 С. 232-238.

83. Ткаченко А. М. Фінансова стратегія як компонент загальної стратегії підприємства в системі управління. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: у 3–х т. ПДТУ. Маріуполь, 2021. Т. 3. С. 19-23.

84. Ткаченко І.П., Вернигора Ю.С., Чайка І.Л. Управління фінансовими ресурсами підприємств: аналіз джерел їх формування та підвищення ефективності використання. Інвестиції: практика та досвід. 2013. №7. С. 55-59.

85. Устинова І. Г. Теоретичні аспекти оцінювання фінансового стану підприємства. Вісник. Львів, 2014. №577: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 389-393.

86. Фролова Т.О. Фінансовий аналіз: навч. посібник. К. Видавництво «Європейського університету». 2016. 253 с.

87. Шиян Д. В., Строченко Н. І. Фінансовий аналіз. К.: А.С.К., 2003. 240 с.

88. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: Підручник / За ред. М. Ф. Огійчука. К.: Вища освіта, 2003.800 с.

89. Петренко С. Н. Контролінг: навчальний посібник. К.: Ніка-Центр, Ельга. 2003. 476 с.